

Sintaksa akuzativa: analiza u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima

---

Jakovac, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:360301>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Dijana Jakovac

**Sintaksa akuzativa: analiza u osnovnoškolskim i srednjoškolskim
udžbenicima
(DIPLOMSKI RAD)**

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za kroatistiku

Dijana Jakovac

Matični broj: 0009054522

**Sintaksa akuzativa: analiza u osnovnoškolskim i
srednjoškolskim udžbenicima**
DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost / Engleski jezik i književnost

Mentori: prof. dr.sc. Diana Stolac

dr.sc. Anastazija Vlastelić

Rijeka, veljača 2015.

KAZALO

1. UVOD.....	5
2. METODOLOGIJA.....	6
3. SINTAKSA AKUZATIVA U SUVREMENIM GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA I DRUGOJ JEZIKOSLOVNOJ LITERATURI.....	9
3.1 Sintaksa akuzativa u <i>Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i> J. Silića i I. Pranjkovića.....	9
3.1.1 Vrste, značenja i funkcije akuzativa bez prijedloga.....	10
3.1.2 Vrste, značenja i funkcije akuzativa s prijedlozima.....	12
3.2 Sintaksa akuzativa u <i>Praktičnoj hrvatskoj gramatici</i> D. Raguža.....	22
3.2.1 Vrste, značenja i funkcije akuzativa s prijedlozima.....	23
3.3 Sintaksa akuzativa u <i>Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje</i> S. Težaka i S. Babića.....	25
3.4 Sintaksa akuzativa u <i>Hrvatskoj gramatici</i> E. Barić i sur. i u <i>Sintaksi hrvatskoga književnog jezika</i> R. Katičića.....	28
3.4.1 Glagoli kojima radnja zahvaća i mijenja objekt u akuzativu.....	29
3.4.2 Glagoli kojima radnja uspostavlja neki odnos prema objektu u akuzativu.....	30
3.4.3 Glagoli kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose.....	31
4. SINTAKSA AKUZATIVA U ZNANSTVENIM ČLANCIMA.....	33
4.1 Sintaksa akuzativa u „Indoeuropska perspektiva sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku“ P. Šoštarić.....	34
4.2 Sintaksa akuzativa u „Određivanje izravnih objekata u hrvatskome: dva objekta u akuzativu“ I. Zovko Dinković.....	36

4.3 Sintaksa akuzativa u „Uporaba akuzativa bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku“ V. Rišner.....	38
4.4 Sintaksa akuzativa u „Od neživoga do živoga (genitivno-akuzativni sinkretizam u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda koje označuju što neživo)“ G. Blagus Bartolec.....	41
4.5 Sintaksa akuzativa u „Koliko je akuzativ mjere okamenjen?“ I. Matas Ivanković.....	47
5.SINTAKSA AKUZATIVA U OSNOVNOŠKOLSKIM I SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA.....	48
5.1 Sintaksa akuzativa u osnovnoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika.....	48
5.2 Sintaksa akuzativa u srednjoškolskim udžbenicima hrvatskog jezika.....	63
5.2.1 Sintaksa akuzativa u udžbenicima hrvatskoga jezika za gimnazije.....	63
5.2.2 Sintaksa akuzativa u udžbenicima hrvatskoga jezika za strukovne škole.....	72
6. ZAKLJUČAK.....	80
7. POPIS LITERATURE.....	86

1. UVOD

Iako se kategorija padeža svrstava u morfološke kategorije, ona nije zanimljiva samo jezikoslovcima koji se bave morfologijom, već i sintaktičarima, semantičarima, povjesničarima jezika i drugima. Dakle, možemo reći da su padeži važno teorijsko pitanje morfologije, sintakse, semantike i povijesti jezika. Naime, u posljednje se vrijeme o padežima sve više govori sa sintaktičkoga gledišta pa sam s obzirom na to odlučila pisati diplomski rad iz kolegija „Sintaksa hrvatskoga standardnog jezika“ na temu kategorije jednoga od padeža u hrvatskom jeziku, a odabrala sam padež tuživanja odnosno akuzativ. Smatram da je kategorija padeža dosta dobro objašnjena u gramatikama i udžbenicima hrvatskoga jezika te u drugoj jezikoslovnoj literaturi i to ponajviše u području morfologije, stoga je moj zadatak bio usmjeriti se na način obrade akuzativa u području sintakse odnosno u dijelu gramatike u kojemu se proučavaju odnosi među riječima, spojevima riječi i rečenicama. Tako se akuzativu pristupa onda kada se govori o sklonidbi imenica i o dijelovima rečeničnog ustrojstva (objektu) u gramatikama hrvatskoga jezika, znanstvenim radovima te u udžbenicima hrvatskoga jezika za osnovnu i srednju školu na temelju čije ću analize dati osvrt na način obrade akuzativa u jezikoslovnoj literaturi.

2. METODOLOGIJA

Cilj je ovoga rada na temelju suvremenih gramatika hrvatskoga jezika i druge jezikoslovne literature te odabranih znanstvenih članaka objasniti kategoriju padeža akuzativa u području sintakse odnosno dati pregled značenja, vrsta i funkcija akuzativa u rečenici. Nakon toga, pristupit će se analizi načina obrade akuzativa u udžbenicima hrvatskoga jezika za osnovne i srednje škole za koji se pretpostavlja da bi trebao biti u skladu s gramatikama i jezičnim priručnicima hrvatskog jezika.

U prvom će se poglavlju rada dati pregled sintakse akuzativa u suvremenim gramatikama hrvatskog jezika i drugoj jezikoslovnoj literaturi: u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića (Zagreb, 2007), *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža (Zagreb, 1997), *Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića (Zagreb, 2003), *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika (Zagreb, 2005) te u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* Radoslava Katičića (Zagreb, 1986). Osnovni pregled sintaktičkih značenja akuzativa dat ću na temelju *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića koji najiscrpnije objašnjavaju sintaksu akuzativa te će s obzirom na to ona biti referentna za ostale gramatike obrađene za potrebe ovoga rada. Nezaobilazno djelo u proučavanju hrvatske sintakse svakako je *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* u kojoj ću istražiti na koji način R. Katičić pristupa obradi padeža. Također, nakon pregleda sintakse akuzativa u svakoj od odabranih gramatika, priložit ću tablični prikaz funkcija, značenja i vrsta akuzativa s primjerima rečenica kako bismo zornije mogli dobiti uvid u službu akuzativa u rečenici prema različitim autorima.

U drugom ću poglavlju rada pristupiti obradi sintakse akuzativa u odabranim znanstvenim člancima: u *Indoeuropskoj perspektivi sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku* Petre Šoštarić (Budimpešta, 2013), *Određivanju izravnih objekata u hrvatskome: dva objekta u akuzativu* Irene Zovko Dinković (Zagreb, 2010), *Uporabi akuzativa bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku* Vlaste Rišner (Zagreb, 2011), *Od neživoga do živoga (genitivno-akuzativni sinkretizam u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda koje označuju što neživo)* Goranke Blagus Bartolec (Zagreb, 2006) te u članku *Koliko je akuzativ mjere okamenjen?* Ivane Matas Ivanković (Zagreb, 2008). Radi se uglavnom o znanstvenim radovima objavljenim u *Raspravama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* (članci G. Blagus Bartolec, I. Matas Ivanković i V. Rišner), o znanstvenom radu objavljenom u značajnom zborniku *Sintaksa padeža* urednica Mateje Birtić i Dunje Brozović Rončević objavljenom u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu 2010. (članak I. Zovko Dinković) te o neobjavljenom radu s izlaganja u Budimpešti (članak P. Šoštarić). Dakle, na temelju ovih članaka detaljnije ću razraditi neka pitanja vezana za sintaksu akuzativa koja nisu dovoljno razrađena u gramatikama te ću kao i u prethodnom poglavlju priložiti tablični prikaz sintakse akuzativa s primjerima rečenica.

U trećem ću poglavlju dati pregled obrade sintakse akuzativa odnosno značenja, funkcija i vrsta akuzativa u udžbenicima hrvatskog jezika za osnovne i srednje škole (gimnazije i strukovne škole). Odabrani su udžbenici hrvatskoga jezika za 5. i 6. razred osnovne škole, udžbenici hrvatskoga jezika za 2. i 3. razred gimnazije, udžbenici hrvatskoga jezika za 2. razred trogodišnjih strukovnih škola te udžbenici hrvatskoga jezika za 2. i 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola u kojima učenici prema Nastavnom planu i programu uče o akuzativu unutar poglavlja o sklonidbi imenica te unutar poglavlja o dijelovima rečeničnog ustrojstva odnosno o objektu.

Korpus za osnovnu školu čine udžbenici hrvatskog jezika za 5. razred: *Moj hrvatski 5* Stjepka Težaka i Lade Kanajet (Zagreb, 1998), *Hrvatski jezik 5* Milana Pauna (Zagreb, 2003), *Hrvatski jezik 5* Zorice Lugarić i Nebojše Koharovića (Zagreb, 2005), *Hrvatski jezik 5* Stjepka Težaka i suradnika (Zagreb, 2006), *Jezik moj hrvatski 5* Marije Matković i suradnika (Zagreb, 2007) te udžbenici hrvatskog jezika za 6. razred: *Hrvatski jezik: jezik, izražavanje i stvaranje* Stjepka Težaka i Zvonimira Diklića (Zagreb, 1995), *Hrvatski jezik 6* Zorice Lugarić i Nebojše Koharovića (Zagreb, 2000), *Hrvatski jezik 6* Milana Pauna (Zagreb, 2001), *Moj hrvatski 6* Stjepka Težaka i Zvonimira Diklića (Zagreb, 2004) i *Hrvatski jezik 6* Stjepka Težaka i suradnika (Zagreb, 2005).

Korpus za srednju školu čine udžbenici hrvatskog jezika za 2. razred gimnazije: *Hrvatski jezik 2* Josipa Silića (Zagreb, 2001), *Fon-Fon 2* Dragice Dujmović-Markusi (Zagreb, 2005), udžbenici hrvatskog jezika za 3. razred gimnazije: *Hrvatski jezik 3* Ive Pranjkovića (Zagreb, 1998), *Hrvatski jezik 3* Marije Znike i Jelene Vignjević (Zagreb, 2001), *Fon-Fon 3* Dragice Dujmović-Markusi (Zagreb, 2004) te udžbenici hrvatskog jezika za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola: *Hrvatski jezik i književnost 2* Dragutina Rosandića (Zagreb, 1998) i *Hrvatski jezik 2* Marine Čubrić (Zagreb, 2001), udžbenici hrvatskog jezika za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola: *Hrvatski jezik 3* Marice Kurtak (Zagreb, 2001), *Hrvatski jezik i književnost 3* Dragutina Rosandića (Zagreb, 2002), *Hrvatski jezik 3* Snježane Zrinjan (Zagreb, 2006) i udžbenici hrvatskog jezika za 2. razred trogodišnjih strukovnih škola: *Hrvatski jezik* Stjepka Težaka i Zvonimira Diklića (Zagreb, 1999) te *Hrvatski jezik 2* Snježane Zrinjan (Zagreb, 2003). Analizu sintakse akuzativa u udžbenicima potkrijepit ću objašnjenjima usvojenim iz prethodno obrađenih gramatika i znanstvenih radova. Isto tako, tablični prikaz sintaktičkih značenja akuzativa bit će priložen nakon osvrta na obradu akuzativa u navedenim osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima.

Na kraju rada popis je literature odnosno gramatika, znanstvenih članaka, udžbenika i drugih jezikoslovnih priručnika na kojima se temelje moji osvrti, analize i istraživanja.

2. SINTAKSA AKUZATIVA U SUVREMENIM GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA I DRUGOJ JEZIKOSLOVNOJ LITERaturi

Značenju, vrstama i funkciji akuzativa u različitim se gramatikama pristupa na različite načine. U većini se gramatika padeži obrađuju u području morfologije, kao zasebna cjelina, a sintaksa padeža u području sintakse, u poveznici s ostalim dijelovima u rečenici (glagolima i objektima). U ovom ću poglavlju dati pregled sintakse akuzativa u suvremenim gramatikama hrvatskog jezika i drugoj jezikoslovnj literaturi. Pritom ću rabiti sljedeće izvore: *Gramatiku hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2007.) J. Silića i I. Pranjkovića koja će biti referentna gramatika za ostale gramatike; *Praktičnu hrvatsku gramatiku* (1997.) D. Raguža, *Gramatiku hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje* (2003.) S. Težaka i S. Babića, *Hrvatsku gramatiku* E. Barić i sur. (2005.) te *Sintaksu hrvatskoga književnog jezika* (1986.) R. Katičića.

3. 1 Sintaksa akuzativa u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića (Zagreb: Školska knjiga 2007.)

Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta J. Silića i I. Pranjkovića sastoji se od četiri veća poglavlja: fonologije, morfologije, sintakse i funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika. U poglavlju sintakse, među ostalim, obrađuju se imenski oblici (imenice, pridjevi, zamjenice i promjenjivi brojevi) čija služba u spoju riječi ili u rečenici ovisi o njihovim gramatičkim

svojstvima, a osobito o padežu. Zbog toga je u sintaksi uobičajeno govoriti o sintaksi padeža, u kojoj se proučavaju značenja i funkcije padeža u spojevima riječi i u rečenici. Padeži se obično dijele na samostalne ili glavne i nesamostalne ili kose s obzirom na ovisnost o drugim riječima u spoju riječi ili rečenici. U samostalne padeže uvrštavaju se nominativ i vokativ, a u nesamostalne genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental. (Silić, Pranjković 2006). Samostalni padeži služe za imenovanje; nominativ se tako rabi u pripovijedanju i opisivanju, a vokativ u izravnom obraćanju. Nesamostalnim padežima izričemo povezanost onoga što znači njihova osnova s ostalim riječima u rečenici. Ta veza može biti vanjska ili slobodna, onda kad se daju dodatni podaci ili popratne okolnosti te unutrašnja ili tijesna koja je uzročna i prijeko potrebna za razumijevanje rečenice. Akuzativ tako izriče unutrašnju, uzročnu vezu, odnosno pokazuje cjelovitost, ono što radnjom nastaje, mijenja se ili nestaje, ono u što se ulazi ili prodire, ono što se hvata, dira, na što se sjeda, staje ili oslanja te ono što se posjeduje. (Barić i sur. 2005). U nastavku će biti riječi o vrsti, značenju i funkcijama akuzativa bez prijedloga i s prijedlozima prema J. Siliću i I. Pranjkoviću, a koja će biti referentna gramatika za gramatike koje će biti obrađene za potrebe ovog rada.

3.1.1 Vrste, značenja i funkcije akuzativa bez prijedloga

Prema J. Siliću i I. Pranjkoviću osnovno je značenje akuzativa granična direktivnost, tj. odnos među dvama predmetima u kojem jedan predmet služi kao cilj kretanja ili kakve druge aktivnosti vezane za drugi predmet. S obzirom na tipična značenja i funkcije nekoliko je vrsta akuzativa: akuzativ izravnoga (direktnoga) objekta, vremenski akuzativ, akuzativ mjere, akuzativ s infinitivom i načinski akuzativ. Dakle, akuzativom izravnoga (direktnoga) objekta nazivamo akuzativ koji je dopuna prijelaznim glagolima i u rečenici označuje predmet koji je

izravno uključen u radnju. Primjeri: *pisati pismo¹, tražiti posao, brati jagode*. (Silić, Pranjković 2006: 223). Vremenski akuzativ je akuzativ sličan vremenskomu genitivu i nerijetko zamjenjiv njime, a dolazi uz obvezatnu konstrukciju pridjevske riječi i imenice. Primjeri: *ove noći i ovu noć, svakoga mjeseca i svaki mjesec, prošloga ljeta i prošlo ljeto*. (Isto 2006: 223). Ovdje je važno napomenuti da oblik akuzativa ne može imati spoj riječi apozicijskoga tipa pa tako vremenski genitiv tipa *(Bilo je to) mjeseca svibnja ili godine devetstote*“ ne možemo zamijeniti vremenskim akuzativom „*(Bilo je to) *mjesec svibanj ili godinu devetstotu*. (Isto 2006: 223). Isto tako, poseban tip vremenskog akuzativa susrećemo u pozdravima. Primjeri: *Laku noć!, Dobar dan!, Dobro jutro!* (Isto 2006: 223). Međutim, takav akuzativ nije zamjenjiv genitivom. Nadalje, akuzativ mjere je akuzativ koji označuje količinu čega te odgovara na pitanje koliko je čega. Primjeri: *(popiti) čašu mlijeka, (stajati) tisuću kuna, (kupiti) kilogram kruha*. (Isto 2006: 224). Često se naime radi o mjeri vremena, primjerice *šutjeti neko vrijeme, kasniti tjedan dana, čekati cijelu godinu*. (Isto 2006: 223). Ni ovakav akuzativ ne možemo zamijeniti genitivom, primjerice **kasniti tjedna dana*. (Isto 2006: 223). Akuzativ s infinitivom je konstrukcija koje u suvremenom jeziku više nema ili je izrazito obilježena (može se javiti u tekstovima književnoumjetničkoga stila). Često je susrećemo u starijim tekstovima i to ponajviše uz glagol *(u)činiti*. Primjeri: *Grobnicu je za života činio iskopati. Učini skupiti svu gospodu. Zatim učini zapaliti Rim*. (Isto 2006: 224). Naposljetku, načinski akuzativ nalazimo u frazeologiziranim konstrukcijama zajedno s prijedložnim akuzativom. Primjeri: *Hodali smo nogu pred nogu. Idu ruku pod ruku. Stajali su rame uz rame*. U ovim je primjerima riječ o elipsi, usp. *Hodali smo (tako da smo stavljali) nogu pred*

---

¹ U ovome su radu primjeri preuzeti iz literature koja je uz njih navedena, a akuzativ je uvijek podcrtan.

nogu. (Isto 2006: 224). U narednom poglavlju bit će riječi o vrstama, značenju i funkcijama akuzativa s prijedlozima.

3.1.2 Vrste, značenja i funkcije akuzativa s prijedlozima

Akuzativ s prijedlozima dolazi u različitim značenjima i slaže se s većim brojem prijedloga, a koji su vezani za kretanje i graničnu direktivnost odnosno dostizanje cilja. Radi se o sljedećim prijedlozima: *kroz, niz, uz, na, o, po, u, mimo, među, nad, pod, pred, za* (Isto 2006).

Akuzativ s prijedlozima *kroz, niz i uz*

U *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića navode se značenja akuzativa s nekoliko skupina prijedloga. U prvu skupinu svrstani su prijedlozi *kroz, niz i uz*. Tako akuzativ s prijedlogom *kroz* može označavati: prolazak jednoga predmeta s jedne strane na drugu stranu drugoga predmeta. Primjeri: *Dugo je vozio kroz maglu. Jutros su prošli kroz grad. Vidjeli smo kroz prozor što se događa.* (Isto 2006: 224); vrijeme uz naglasak na vremensku protežnost. Primjeri: *Danas je treća nedjelja kroz godinu. Bilo je toga kroz cijeli srednji vijek. Kroz noć je bolesniku uvijek teže.* (Isto 2006: 224). Važno je reći da se često akuzativom s prijedlogom *kroz* označuje i mjera vremena odnosno količina vremena koja treba proći da bi se što dogodilo. Primjeri: *Kroz nekoliko minuta i oni će nam se pridružiti. Kroz godinu dana sve će se zaboraviti. Kroz jedan tjedan stići će i pismo.* Međutim, normativnost se daje akuzativu s prijedlogom *za*, npr. *Za nekoliko minuta i oni će nam se pridružiti. Za godinu dana sve će se zaboraviti. Za tjedan dana stići će i pismo.* (Isto 2006: 224). Akuzativ s prijedlogom *kroz* označuje i način – primjeri: *Sve gleda kroz vlastitu dobit. Sjeća ga se kao kroza*

san. *Odgovorila je kroz plač*. Ovakav se akuzativ naime često javlja u frazemima. Primjeri: *Prošli smo kroz sito i rešeto. Sada im je progledao kroz prste. Sve gleda kroz crne naočale*. (Isto 2006: 225); uzrok – primjer: *Kroz to uskoro zaratiše*. (Isto 2006: 225). Ovakva je uporaba akuzativa s prijedlogom *kroz* izrazito obilježena; sredstvo, posrednik – primjeri: *To su postigli kroz svoje poklisare*. Također je uporaba izrazito obilježena. Međutim, ako je sredstvo kakav apstraktan pojam, uporaba je manje obilježena. Primjer: *Sve je to postigao kroz lasku*. Ipak, prednost se daje instrumentalu bez prijedloga, npr. *Sve je to postigao laskom*. (Isto 2006: 225).

Nadalje, akuzativ s prijedlogom *niz* označuje: usmjerenost kretanja ili neke druge aktivnosti od gornje strane nekog predmeta prema donjoj strani. Primjeri: *Niz leđa mu je tekao znoj. Dugo smo šetali niz rijeku. Jedva sam stigao pogledati niza se*. (Isto 2006: 225), a akuzativ s prijedlogom *uz*: usmjerenost kretanja ili neke druge aktivnosti od donje strane nekog predmeta prema gornjoj strani. Primjeri: *Penjali smo se uz kamenitu stijenu. Žurio je uza stube. Osjećam trnce uz lijevu nogu*. (Isto 2006: 225); zatim blizinu – primjeri: *Uz našu kuću sagrađena je lijepa dvokatnica. Išli su uz vas bez riječi. Stajao je uza zid*. (Isto 2006: 225); povezanost odnosno događaj kao popratnu okolnost drugoga događaja. Primjeri: *Možda bi pristao na to uz dobru novčanu nadoknadu. Nastavit ćemo razgovor uz kavu. Sve svoje nosim uza se*. (Isto 2006: 225); način (javlja se u frazemima) – Primjeri: *Borili su se rame uz rame. Sve mu čini uz inat. Uvijek mu ideš uz dlaku*. (Isto 2006: 225); vrijeme – primjeri: *Uz rat su teško stradali. Poslali smo im čestitku uz Novu godinu. Uz korizmu uvijek posti*. (Isto 2006: 225). Uporaba je naime u ovom značenju zastarjela ili regionalna.

Akuzativ s prijedlozima *na, o, po, u* i *mimo*

Nadalje, prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića u drugu skupinu akuzativa s prijedlozima svrstani su prijedlozi *na, o, po, u* i *mimo*. Tako akuzativ s prijedlogom *na* označuje: površinu ili gornju stranu predmeta koja je cilj kretanja. Primjeri: *Dodite na pozornicu. Svaki dan ide na izvor. Izišli smo na ulicu.* (Isto 2006: 226); uzdignut položaj ili ustanove. Tada prijedlog *na* alternira s prijedlogom *u*. Primjeri: *Zaputio se na fakultet (ali u školu). Ide na selo (ali u grad). Redovito odlazi na Šalatu (ali u Trnje).* (Isto 2006: 226); apstraktne predmete koji su cilj kretanja. Primjeri: *Nije se uspjela upisati na studij novinarstva. Naišli smo na odobranje. Svaki dan idemo na posao.* (Isto 2006: 226); namjenu – primjeri: *Predali su se na milost i nemilost. Osuđen je na tešku robiju. Njima je to više na štetu nego na korist.* (Isto 2006: 226); način, a javlja se u frazemima. Primjeri: *Na smrt su ga pretukli. Ne kupujem na kredit. Bosnu namjeravaju podijeliti na kantone.* (Isto 2006: 226). Akuzativ s prijedlogom *na* s tim značenjem ima i funkciju atributa u primjerima kao što su *ležaj na rasklapanje, brodica na jedra, osuđenik na smrt.* (Isto 2006: 226). Često se ovakav akuzativ javlja i u frazemima sa suodnosno upotrijebljenim prijedlogom *s(a)*. Primjeri: *Idete sa zla na gore. Šeću s noge na nogu. Prošli smo grad s kraja na kraj.* (Isto 2006: 226); točno vrijeme nekakvog događanja, uz imenice koje označuju dane kojima se što obilježava. Primjeri: *Pozovi ih sve na rođendan. Doći će na Božić. Vidjeli smo se točno na dan škole.* (Isto 2006: 226). Također, ovakav izraz može označavati i planiranu, unaprijed određenu mjeru vremena. Primjeri: *Izišao je na pet minuta. Otputovala je na nekoliko tjedana. Osudili su ga na godinu dana zatvora.* (Isto 2006: 226); neizravni objekt uz glagole koji traže dopunu (glagoli kao *misliti, ljutiti se, paziti, odgovarati* te neki glagoli s predmetkom *na-*). Primjeri: *Treba misliti i na djecu. Ljutim se na vas. Pazite na*

tramvaj! Ne valja odgovarati na svaki izazov. Naišli su na otpor. Naletjeli smo na minu. Nasjeli ste na štos. (Isto 2006: 226).

S druge strane, akuzativ s prijedlogom *o* može označavati: predmet na kojem se završava nekakvo kretanje ili druga aktivnost, na kojem dolazi do dodira dvaju predmeta ili o koji se vješa neki drugi predmet. Primjeri: *Udarilo sam glavom o zid. Ima običaj lupati šakom o stol. Objesio je kopačke o klin.* (Isto 2006: 227); uzrok ili cilj onoga što se označuje glagolom. Primjeri: *Svađali su se o prihod sa zemlje. Otimaju se o plijen.* (Isto 2006: 227), a akuzativ s prijedlogom *po*: razlog ili cilj kretanja s pretpostavkom da se predmet koji je razlog ili cilj kretanja uzme i vrati na mjesto na kojemu se nalazi govornik. Primjeri: *Mnogi su joj odlazili po savjet. Pošalji Ivana po kruh i mlijeko. Večeras će doći po vas.* (Isto 2006: 227); cijenu nečega – primjeri: *Tamo se prodaje sve po deset kuna. Računala su po tisuću eura. Po što prodajete auto?* (Isto 2006: 227).

Nadalje, akuzativ s prijedlogom *u* ima značenje cilja kretanja koji se nalazi u unutrašnjosti čega. Primjeri: *To treba staviti u knjigu. Ide svake nedjelje u crkvu. Stalno mi upadaju u riječ.* (Isto 2006: 227); vremena, uz imenice koje označuju dijelove dana, dane u tjednu, godišnja doba i sl. Primjeri: *Vratili smo se tek u sumrak. Kreće se u iduću subotu. Sije se u kasno proljeće.* (Isto 2006: 227). Ovim se akuzativom može izražavati i mjera vremena i to uz imenice koje označuju vremenski odsječak. Primjeri: *U dva dana sve je bilo gotovo. Sve je pripremljeno u godinu dana. Obavili smo to u tren oka.* (Isto 2006: 227); načina (javlja se u frazemima). Primjeri: *Rade u dlaku precizno. Svi viču u jedan glas. Čini se da su govorili u vjetar.* (Isto 2006: 227).

Isto tako, akuzativ s prijedlogom *mimo* označuje: kretanje pokraj predmeta označena akuzativom. Primjeri: *Upravo su prošli mimo naš voćnjak. Projurio je mimo kolonu.* (Isto 2006: 228). Međutim, prijedlog *mimo* danas se češće rabi s

genitivom. (*Upravo su prošli mimo našeg voćnjaka.; Projurio je mimo kolone.*). Također se prijedlog *mimo* s akuzativom upotrebljava i u usporednome značenju i u značenju izuzimanja. Ovakve su situacije ipak rijetke. Primjeri: *Ne možeš mimo druge ljude. Nije dobro raditi mimo sav ostali svijet.* (Isto 2006: 228).

Akuzativ s prijedlozima među, nad, pod, pred i za

U treću skupinu prijedloga s akuzativom prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića ubrajaju se prijedlozi *među, nad, pod* i *pred*. Akuzativ s prijedlogom *među* tako označuje: prostor ili predmet koji je cilj kretanja ili neke druge aktivnosti koji je okružen drugim predmetima. Pritom je akuzativ u množini ili u obliku zbirne imenice. Primjeri: *Sakrili smo se među borove. Među nas se uvukla zebnja. Treba izići među ljude. Sakrio se među lišće. Među vojsku se uvukla panika. Među prasad se ušuljala i mačka.* (Isto 2006: 228).

Nadalje, akuzativ s prijedlogom *nad* ima značenje: mjesta kao cilja kretanja ili neke druge aktivnosti koje se nalazi iznad predmeta označena akuzativom. Primjeri: *Nagnuo se nad provaliju. Nada sve to stigle su i nove nevolje. Teško je gledati nada se.* (Isto 2006: 228), dok akuzativ s prijedlogom *pod* označuje: mjesto kao cilj kretanja ili neke druge aktivnosti koje se nalazi ispod predmeta označena akuzativom. Primjeri: *Podvio je noge poda se. Turci su došli sve do pod Beč. Sve ćemo to staviti pod bor.* (Isto 2006: 228); vrijeme, s imenicama kojima se imenuju završni dijelovi vremenskih odsječaka. Primjeri: *Pod starost je naglo počeo zaboravljati. Pod jesen požuti. Pod noć se sve smirilo.* (Isto 2006: 228); način (javlja se u frazemima). Primjeri: *Uvijek ste išli pod ruku s njima. To treba izbjeći pod svaku cijenu.* (Isto 2006: 228).

Isto tako, akuzativ s prijedlogom *pred* označuje: mjesto kao cilj kretanja ili neke druge aktivnosti koje se nalazi s prednje strane predmeta označena

imenicom u akuzativu. Primjeri: *Sutra svi dođite pred školu. Uvijek gleda preda se. To je kao bacati bisere pred svinje.* (Isto 2006: 228); vrijeme – Primjeri: *Došla je tek pred večeru. Otišli su pred jedan sat. Bilo je to pred sam rat.* (Isto 2006: 228).

Nadalje, akuzativ s prijedlogom *za* označuje: mjesto kao cilj kretanja ili neke druge aktivnosti koje se nalazi sa stražnje strane predmeta označena imenicom u akuzativu. Primjeri: *Mačka se zavukla za ormar. Nemojte sjedati za vrata. Sunce je zašlo za Medvednicu.* (Isto 2006: 229); dio predmeta na kojem se dotiču dva predmeta. Primjeri: *Odavno mu je zapela za oko. Hvata se rukom za džep. Zapela je za nogu od stola.* (Isto 2006: 229); pravac kretanja, za putovanja na veće udaljenosti. Primjeri: *To je vlak za Rijeku. Sutra putujemo za Dubrovnik. Najavljen je let za London.* (Isto 2006: 229). Ovakav je akuzativ obilježje razgovornoga stila; vrijeme odnosno vremensku namjenu. Primjeri: *Pokupovali smo sve što treba za godišnji odmor. Vjerojatno će doći tek za Uskrs. Svadba je zakazana za drugu subotu.* (Isto 2006: 229). Akuzativom s prijedlogom *za* može se označivati i mjera vremena ili nečega drugoga. Primjeri: *Bolovi su prestali za nekoliko minuta. Za mjesec dana ponovno smo ovdje. Više je od nje za glavu.* (Isto 2006: 229); cijenu nečega – primjeri: *Prodao je njivu za kartu do Amerike. Kupio sam auto za tisuću eura. Kilogram pšenice mogao se kupiti za kunu.* (Isto 2006: 229). Uz ovo je značenje tipično i značenje zamjene. Primjeri: *Dao bih sve medalje za ovaj trenutak. Sad ti je vratio milo za drago. Zamijenila je zeku za barbiku.* (Isto 2006: 229); namjenu – primjeri: *Mama šije za cijelu obitelj. Htio bih stol za četiri osobe. To je stroj za kemijsko čišćenje.* (Isto 2006: 229); nešto što se čini u prilog onomu što se označuje akuzativom. Primjeri: *Glasuje uvijek za liberale. Uvijek je za dobro društvo. Predstavljaju se kao borci za manjinska prava.* (Isto 2006: 229-230). Dakle, u Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića dan je iscrpan pregled vrsta, značenja i funkcija akuzativa s ili bez prijedloga. Tako su

objašnjena značenja akuzativa bez prijedloga kao što su značenja vremena, mjere, načina; funkcije akuzativa kao što je to akuzativ u funkciji izravnog objekta te vrste akuzativa tj. akuzativa s infinitivom odnosno vremenskog akuzativa, akuzativa mjere, načinskog akuzativa i akuzativa izravnog objekta. Što se tiče akuzativa s prijedlozima, uglavnom su značenja u vezi s kretanjem i dostizanjem kakvog cilja. U narednom poglavlju pristupit ću obradi sintakse akuzativa u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža odnosno ukratko ću prikazati pregled objašnjenja značenja i funkcija akuzativa u hrvatskom jeziku, a s obzirom na *Gramatiku* J. Silića i I. Pranjkovića.

AKUZATIV u rečenici najčešće ima značenje granične direktivnosti, a može stajati samostalno ili uz prijedloge.	
AKUZATIV BEZ PRIJEDLOGA	
VRSTA	PRIMJERI
akuzativ izravnog (direktnog) objekta	<i>tražiti <u>posao</u></i> <i>brati <u>jagode</u></i>
vremenski akuzativ	<i>ovu <u>noć</u></i> <i>prošlo <u>ljeto</u></i>
akuzativ mjere (vremena)	<i>(popiti) <u>čašu</u> mlijeka</i> <i>kasniti <u>tjedan</u> dana</i>
akuzativ s infinitivom	<i>Učini skupiti svu <u>gospodu</u>.</i> <i>Zatim učini zapaliti <u>Rim</u>.</i>
načinski akuzativ	<i>Hodali smo nogu pred <u>nogu</u>.</i>

	<i>Idu ruku pod ruku.</i>	
AKUZATIV S PRIJEDLOZIMA		
PRIJEDLOZI	ZNAČENJA	PRIMJER REČENICE
<i>kroz</i>	prolazak predmeta	<i>Dugo je vozio kroz <u>maglu</u>.</i>
	vrijeme	<i>Danas je treća nedjelja kroz <u>godinu</u>.</i>
	način	<i>Odgovorila je kroz <u>plač</u>.</i>
<i>niz</i>	usmjerenost kretanja od gornje strane nekog predmeta prema donjoj strani	<i>Niz <u>leđa</u> mu je tekao znoj.</i>
<i>uz</i>	usmjerenost kretanja od donje strane nekog predmeta prema gornjoj strani	<i>Žurio je uza <u>stube</u>.</i>
	blizina	<i>Uz našu <u>kuću</u> sagrađena je lijepa dvokatnica.</i>
	događaj kao popratna okolnost drugoga događaja	<i>Nastavit ćemo razgovor uz <u>kavu</u>.</i>

<i>na</i>	gornja strana predmeta koja je cilj kretanja	<i>Dodite na <u>pozornicu</u>.</i>
	apstraktni predmeti koji su cilj kretanja	<i>Svaki dan idemo na <u>posao</u>.</i>
	način	<i>Na <u>smrt</u> su ga pretukli.</i>
	unaprijed određena mjera vremena	<i>Izišao je na <u>pet minuta</u>.</i>
	neizravni objekt uz gl. koji traže dopunu	<i>Pazite na <u>tramvaj</u>!</i>
<i>o</i>	predmet na kojem dolazi do dodira dvaju predmeta	<i>Ima običaj lupati šakom o <u>stol</u>.</i>
	cilj onoga što se označuje glagolom	<i>Otimaju se o <u>plijen</u>.</i>
<i>po</i>	razlog kretanja	<i>Pošalji Ivana po <u>kruh</u> i <u>mlijeko</u>.</i>
	cijena	<i>Tamo se prodaje sve po <u>deset kuna</u>.</i>

<i>u</i>	cilj kretanja	<i>Ide svake nedjelje u <u>crkvu</u>.</i>
	vrijeme	<i>Sije se u kasno <u>proljeće</u>.</i>
	način	<i>Svi viču u jedan <u>glas</u>.</i>
<i>mimo</i>	kretanje pokraj predmeta označena akuzativom	<i>Projurio je mimo <u>kolonu</u>.</i>
<i>među</i>	prostor ili predmet koji je okružen drugim predmetima i koji je cilj kretanja	<i>Treba izići među <u>ljude</u>.</i>
<i>nad</i>	mjesto kao cilj kretanja koje se nalazi iznad predmeta označena akuzativom	<i>Nagnuo se nad <u>provaliju</u>.</i>
<i>pod</i>	mjesto kao cilj kretanja koje se nalazi ispod predmeta označena akuzativom	<i>Sve ćemo to staviti pod <u>bor</u>.</i>
	vrijeme	<i>Pod <u>starost</u> je naglo počeo zaboravljati.</i>
	način	<i>To treba izbjeći pod svaku <u>cijenu</u>.</i>

<i>pred</i>	mjesto kao cilj kretanja koje se nalazi s prednje strane predmeta označena akuzativom	<i>Sutra svi dođite pred <u>školu</u>.</i>
	vrijeme	<i>Otišli su pred jedan <u>sat</u>.</i>
<i>za</i>	mjesto kao cilj kretanja koje se nalazi sa stražnje strane predmeta označena akuzativom	<i>Sunce je zašlo za <u>Medvednicu</u>.</i>
	dio predmeta na kojem se dotiču dva predmeta	<i>Zapela je za <u>nogu</u> od stola.</i>
	pravac kretanja	<i>Sutra putujemo za <u>Dubrovnik</u>.</i>
	vrijeme	<i>Vjerojatno će doći tek za <u>Uskrs</u>.</i>
	cijena	<i>Kupio sam auto za <u>tisuću eura</u>.</i>
	namjena	<i>Mama šije za cijelu <u>obitelj</u>.</i>

Tablica 1: Najčešća značenja i vrste akuzativa prema *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića (Školska knjiga, Zagreb 2007).

3.2 Sintaksa akuzativa u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža (Zagreb: Medicinska naklada 1997.)

Praktična hrvatska gramatika Dragutina Raguža podijeljena je u 5 veća poglavlja: deklinacija, konjugacija, nepromjenljive riječi, sintaksa te intonacija i naglasak (akcent). Za razliku od *Gramatike* J. Silića i I. Pranjkovića, značenje i funkcija padeža ne obrađuju se u poglavlju sintakse (u kojem je najveća pozornost posvećena vrsti rečenica) već u poglavlju deklinacije u kojem se pristupa deklinaciji imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva te zasebno uložiti padeža u rečenici. U nastavku ću dati pregled vrsta, značenja i funkcija akuzativa s prijedlozima, s obzirom na to da su funkcije akuzativa bez prijedloga slične onima koje su opisane u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića.

3.2. 1 Vrste, značenja i funkcije akuzativa s prijedlozima

U *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža prijedlozi s akuzativima obrađuju se zasebno, a ne po skupinama kao što je to slučaj u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića. Tako su objašnjena značenja akuzativa s prijedlozima *kroz*, *mimo*, *na*, *po* i *za* kao i značenja akuzativa s prijedlozima koja su slična onima navedenim u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića pa ih iz tog razloga nisam ponavljala. Tako na početku piše da akuzativ s prijedlogom *kroz* može imati značenja: prolaženja

između različitih objekata, uz imenice koje znače skup takvih objekata. Primjeri: *Ići/hodati/prolaziti kroz šumu/kroz selo/kroz grad.* (Raguž 1997: 168). Međutim, važno je napomenuti da, ako se radi o objektima, umjesto prijedloga *kroz* rabimo prijedlog *između* i genitiv. Primjeri: *Prolaziti između stabala/kuća.* (Raguž 1997: 168); te prolaženja nekim prostorom koji treba probijati. Primjeri: *Prolaziti kroz vodu/maglu/zrak.* (Isto 1997: 168). Nadalje, akuzativ s prijedlogom *mimo* prema Gramatici D. Raguža ima značenje/funkciju: načina – primjeri: *Ne možemo mimo redovnu proceduru. Radio je mimo ostali svijet.* (Isto 1997: 170); i atributa – primjeri: *On je mimo ostali svijet / mimo ostale ljude.* (Raguž 1997: 170). Isto tako, akuzativ s prijedlogom *na* označuje: smjer, pravac – primjer: *Idemo na Sisak, pa onda dalje.* (Isto 1997: 170); vrijeme u trajanju – primjer: *Vozi 100 km na sat.* (Isto 1997: 170); sličnost – primjeri: *Slični na majku/na oca. Pogledaj se na što sličiš.* (Isto 1997: 171); razmak, udaljenost – primjeri: *Bili su na deset kilometara od Pule. Prepoznala bih ga na kilometar.* (Isto 1997: 171).

S druge strane, akuzativ s prijedlogom *po* može označavati: namjenu (prvenstveno štetu) – primjeri: *loše po tebe; opasno po život.* (Isto 1997: 172). Međutim, kada je riječ o koristi, onda se prijedlog *po* zamjenjuje prijedlogom *za*. Primjer: *Bit će bolje za tebe.* (Isto 1997: 172); a akuzativ s prijedlogom *za*: vrijeme kao završnu točku nekoga trajanja – primjer: *Doći će za dva sata/za dva mjeseca.* (Isto 1997: 174); usporedbu – primjeri: *držati koga za lopova/za prijatelja; uzeti nešto za zlo.* (Isto 1997: 175); mjeru – primjeri: *viši za glavu, za širinu dlana; promašiti za dlaku/za konjski nokat.* (Isto 1997: 175); dalji objekt (neodređeniji nego lokativ uz prijedlog *o*) – primjeri: *Nikad nisam čuo za njega. On za to ne zna. Govorio sam mu za tebe. (Nikad nisam čuo o njemu.; On o tome ne zna.; Govorio sam mu o tebi.).* (Isto 1997: 175); uzrok – primjeri: *Platit ćeš mi za to. Svađaju se za sitnicu. Bojim se za njih.* (Isto 1997: 175). Dakle, u Praktičnoj hrvatskoj gramatici D. Raguža navode se značenja i funkcije akuzativa s prijedlozima koji

nisu zabilježeni u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića (a čija su značenja uglavnom povezana s kretanjem i dostizanjem cilja) kao što su to značenja usporedbe, sličnosti, namjene ili funkcije dijelova rečeničnog ustrojstva (atributa i bližeg objekta). U sljedećem ću poglavlju prikazati sintaktička značenja akuzativa u *Gramatici hrvatskoga jezika* S. Težaka i S. Babića u poveznici s *Gramatikom* J. Silića i I. Pranjkovića.

AKUZATIV S PRIJEDLOZIMA		
PRIJEDLOZI	ZNAČENJA	PRIMJER REČENICE
<i>kroz</i>	prolaženje između različitih objekata	<i>Hodao je kroz <u>šumu</u>.</i>
<i>mimo</i>	način	<i>Radio je mimo ostali <u>svijet</u>.</i>
<i>na</i>	vrijeme u trajanju	<i>Vozi 100 km na <u>sat</u>.</i>
	sličnost	<i>Slični na <u>majku</u>.</i>
	razmak, udaljenost	<i>Prepoznala bih ga na <u>kilometar</u>.</i>
<i>po</i>	šteta	<i>To je opasno po <u>život</u>.</i>
<i>za</i>	korist	<i>Bit će bolje za <u>tebe</u>.</i>
	usporedba	<i>Držao me je za <u>lopova</u>.</i>
	neizravni objekt	<i>Nikad nisam čuo za <u>njega</u>.</i>

Tablica 2: Najčešća značenja akuzativa s prijedlozima prema *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža (Medicinska naklada, Zagreb 1997).

3. 3 Sintaksa akuzativa u *Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje* S. Težaka i S. Babića (Zagreb: Školska knjiga 2003.)

Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje Stjepka Težaka i Stjepana Babića sastoji se od 3 poglavlja: glasovi, riječ i rečenica. U poglavlju rečenice posebno se obrađuju padeži u rečenici. U nastavku ću dati pregled vrsta, funkcija i značenja akuzativa prema S. Težaku i S. Babiću, a koji nisu predstavljeni u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića.

Dakle, što se tiče akuzativa bez prijedloga, u *Gramatici* D. Raguža među već spomenutim značenjima i funkcijama piše da takav akuzativ može imati funkciju neizravnog objekta što je potkrijepljeno primjerima: *Sram vas bilo. Tako me je bilo stid.* (Težak, Babić 2003: 589), kao i funkciju priložne oznake vremene (uvijek s atributom) – primjeri: *Jedno jutro poglela grdna oblačina iznad kolibice. Čitavu jesen obilazio je šume. Treći mjesec vratio se Joža.* (Isto 2003: 589). S druge strane, akuzativ s prijedlozima može imati funkcije: prijedložnog objekta – primjeri: *Šuma je nalikovala na groblje. Ljudi su odavna znali za tamnu komoru. Muzika može snažno djelovati na nas.* (Isto 2003: 589); priložne oznaka mjeste – primjeri: *Skočiše Domaći, topnuše svi u jedan mah nožicama o ognjište, ponesoše se nad plamen, poletješe pod krov; I krenu lovci kroz sela. Nataknu ubijena vuka na kolac.* (Isto 2003: 589); priložne oznake vremena – primjeri: *Na taj znak maknu se cijela vojska. U ono doba svi su gradovi imali po jednoga ljudeskaru koji ih je služio vjerno, krotko i bez ikakve plaće.; Pred jesen zakola selima vijest da će ubirati vojnici od onih koji nisu odslužili svoju dužnost.* (Isto 2003: 589-590); priložne oznaka namjere – primjeri: *I vojska ponekad upotrebljava jedrilice za prijevoz trupa. Zovne usplahirena vlast u pomoć vojsku. Čvrsto se rukujemo u znak sporazuma.* (Isto 2003: 590); priložne oznake uzroka – primjeri: *Osudili su ga za pljačku banke.* (Isto 2003: 590); priložne oznake načina – primjeri: *Stijena se uz*

silan prasak rasprsne. Ljudi su stoljećima na isti način obrađivali zemlju. (Isto 2003: 590); priložne oznake pogodbe – primjeri: *Uz dobar plan ne treba koncepta.* (Isto 2003: 590); priložne oznake dopuštanja – primjeri: *Uza sav trud nismo uspjeli oboriti rekord.* (Isto 2003: 590); atributa – primjeri: *Aparati za filmsko snimanje mogu načiniti i tisuće snimaka za redom. Već ima nacрта za automobil na atomski pogon. Odatle urednik daje znak za početak.* (Isto 2003: 590); dodatka pridjevu – primjeri: *U početku XVIII. st. otkriveno je da su neke stvari osjetljive na svjetlost.* (Isto 2003: 590). Dakle, prema *Gramatici S. Težaka i S. Babića* za osnovnoškolsko obrazovanje akuzativ u rečenici uglavnom može imati funkcije objekta i priložnih oznaka odnosno funkciju objekta i daljeg objekta te priložne oznake vremena kada se radi o akuzativu bez prijedloga te prijedložnog objekta, raznih priložnih oznaka te atributa i dodatka pridjevu kada se radi o akuzativu s prijedlozima. Isto tako, prijedlozi s akuzativom nisu zasebno obrađeni kao u *Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića* već unutar prijedložnog objekta ili pak zajedno s dijelovima rečeničnog ustrojstva (objektom, priložnom oznakom i atributom). U narednom poglavlju dat ću sintaktički pregled akuzativa prema *Hrvatskoj gramatici E. Barić i Sintaksi hrvatskoga književnog jezika R. Katičića* u kojima se akuzativu pristupa u obradi objekta odnosno uz glagole koji otvaraju mjesto objektu u akuzativu.

AKUZATIV BEZ PRIJEDLOGA	
FUNKCIJA	PRIMJER REČENICE
neizravni objekt	<i>Tako <u>me</u> je bilo <u>stid</u>.</i>
priložna oznaka vremena	<i>Čitavu <u>jesen</u> obilazio je šume.</i>

AKUZATIV S PRIJEDLOZIMA	
FUNKCIJA	PRIMJER REČENICE
prijedložni objekt	<i>Muzika može snažno djelovati na <u>nas</u>.</i>
priložna oznaka mjesta	<i>I krenu lovci kroz <u>sela</u>.</i>
priložna oznaka vremena	<i>Na taj <u>znak</u> maknu se cijela vojska.</i>
priložna oznaka namjere	<i>Čvrsto se rukujemo u <u>znak</u> sporazuma.</i>
priložna oznaka uzroka	<i>Osudili su ga za <u>pljačku</u> banke.</i>
priložna oznaka načina	<i>Ljudi su stoljećima na isti <u>način</u> obrađivali zemlju.</i>
priložna oznaka pogodbe	<i>Uz dobar <u>plan</u> ne treba koncepta.</i>
priložna oznaka dopuštanja	<i>Uza sav <u>trud</u> nismo uspjeli oboriti rekord.</i>
atribut	<i>Aparati za filmsko <u>snimanje</u> mogu načiniti i tisuće snimaka za redom.</i>
dodatak pridjevu	<i>U početku XVIII. st. otkriveno je da su neke stvari osjetljive na <u>svjetlost</u>.</i>

Tablica 3: Funkcije akuzativa u rečenici prema *Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje* S. Težaka i S. Babića (Školska knjiga, Zagreb 2003).

3. 4 Sintaksa akuzativa u *Hrvatskoj gramatici E. Barić i sur.* (Zagreb: Školska knjiga 2005.) i u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika R. Katičića* (Zagreb: Globus 1986.)

Hrvatska gramatika E. Barić i sur. podijeljena je u 6 veća poglavlja: Razvoj hrvatskoga književnog jezika, Fonetika i fonologija, Morfologija, Tvorba riječi, Sintaksa i Povijesne jezične promjene. U toj gramatici padeži nisu nigdje zasebno obrađeni već se o njima govori u području morfologije i sintakse i to u deklinacijama imenica i u vidu sintaktičkih dijelova, ponajviše objekta koji se može javljati u različitim padežima. Dakle, padeži se u *Hrvatskoj gramatici*, što se tiče sintakse, obrađuju u poglavlju objekta, odnosno imenske riječi kojoj mjesto u rečenici otvara glagol. Zato će ovdje biti riječi o objektu, vrstama objekta i glagolima koji otvaraju mjesto objektu u akuzativu. Stoga, osim što znamo da je objekt imenska riječ kojoj mjesto u rečenici otvara glagol, važno je reći da se gramatičko svojstvo glagola da takvoj riječi otvara mjesto zove rekcija, a kojom je objektu predviđena gramatička kategorija padeža. Zato se, s obzirom na mogućnost otvaranja mjesta objektu u pojedinom padežu, glagoli po rekciji dijele na glagole s rekcijom u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu. Nadalje, što se tiče vrsta objekta, razlikujemo direktni ili izravni objekt i indirektni ili neizravni objekt. Direktni ili izravni objekt je objekt glagola s rekcijom u akuzativu, a indirektni ili neizravni objekt je objekt glagola s rekcijom u genitivu, dativu i instrumentalu. Isto tako, glagoli koji otvaraju mjesto direktnom ili izravnom objektu nazivaju se prijelazni glagoli, a glagoli koji otvaraju mjesto indirektnom ili neizravnom objektu neprijelazni glagoli. Dakle, u hrvatskom jeziku prijelazni glagoli otvaraju mjesto imenskoj riječi kao izravnom objektu u akuzativu, a oni se, s obzirom na značenje glagolske radnje, mogu podijeliti u 3 skupine: glagoli kojima radnja zahvaća objekt i mijenja ga; glagoli kojima se radnja odnosi prema objektu, ne

mijenjajući ga; glagoli kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose (Barić i sur. 2005). U nastavku ću dati pregled glagola koji otvaraju mjesto izravnom objektu u akuzativu te primjere rečenica.

3. 4.1 Glagoli kojima radnja zahvaća i mijenja objekt u akuzativu

3.4.1.1 Glagoli kojima objekt nastaje ili nestaje kao rezultat radnje – gl. *(na)činiti, (na)praviti, (sa)graditi, projektirati, konstruirati, izumiti, pojesti, popiti, srušiti...* Primjeri: *Zarana počne mladić graditi stihove. Mogao je već i drugu sliku dovršiti. Rijetko bi izustila koju riječ.* (Isto 2005: 432-433).

3.4.1.2 Glagoli kojima radnja izriče promjenu na objektu – gl. *uprljati, očistiti, osušiti, navlažiti, rasrditi, razveseliti, umekšati, osposobiti, ubrzati, pokvariti...* Primjeri: *Mama je otvorila vrata. To je pokvarilo sve moje račune. Koliko svoje krvi Hrvati proliše dok očistiše Slavoniju.* (Isto 2005: 433).

3.4.1.3 Glagoli kojima radnja zahvaća objekt, ali ga ne stvara – gl. *(do)dirnuti, (do)taknuti, dohvatiti, udariti, napasti, posuditi, upotrijebiti, baciti, napustiti...* Primjeri: *Život me je uvijek bacio na cestu. Tko bi smio dotaknuti ono tijelo? Kad bi barem mogla dohvatiti vodu.* (Isto 2005: 433).

3.4.1.4 Glagoli kojima radnja mijenja mjesto i kretanje objekta u prostoru – gl. *nositi, ponijeti, prenijeti, iznijeti, dignuti, podići...* Primjeri: *I istjerao ih iz kuće. Prodao je jednu trećinu svinja i izvadio lijep novac i otuda. Digoše jedra i otploviše.* (Isto 2005: 433).

3.4.1.5 Glagoli kojima radnja uzrokuje da drugo što promijeni mjesto ili odnos prema objektu – gl. *okružiti, opkoliti, premostiti, obići, stići, sresti, oduzeti, oteti...* Primjeri: *Grad pokrivaše gusta zimska magla. Dobio sam izgon. Sve se selo okupilo i okružilo svatove.* (Isto 2005: 433).

3.4.1.6 Glagoli kojima se radnja vrši kao nadoknada za ono što se izriče objektom – gl. *mijenjati, zamijeniti, platiti, naplatiti, osvetiti...* Primjeri: *Izgubljena noć teško se nadoknadi. Platit ću štetu. Ali onaj koji najpravedniji bijaše, onaj morade životom okajati svoju krivicu.* (Isto 2005: 433).

3. 4. 2 Glagoli kojima radnja uspostavlja neki odnos prema objektu u akuzativu

3.4.2.1 Glagoli kojima radnja izriče posjedovanje objekta – gl. *imati, posjedovati, držati...* Primjeri: *Fiškal je posjedovao staru, trošnu prizemnu kuću. Pavlini drže škole, njeguju bolesnike i obavljaju pastvu. Odgovorio sam mu da ja imam djevojku.* (Isto 2005: 434).

3.4.2.2 Glagoli kojima radnja izriče opažanje ili spoznavanje objekta – gl. *vidjeti, (u)gledati, slušati, nanjušiti, namirisati, upoznati, naći...* Primjeri: *Ne ćutim dodir ruke bijele. Ja sam u mladosti učio urarstvo. Čuo je njene korake, šuškanje haljine, pa i disanje.* (Isto 2005: 433).

3.4.2.3 Glagoli kojima je objekt predmet osjećajnih ili voljnih zbivanja izrečenih glagolskom radnjom – gl. *cijeniti, štovati, mrziti, žaliti, htjeti...* Primjeri: *Petar mrzi Ambroza. Najvećma cijenjaše dobrotu i razum. Tko je pak čuo da joj je muž pijanac, taj ju je svaki žalio.* (Isto 2005: 433).

3.4.2.4 Glagoli kojima odnos radnje i objekta izriče neku sposobnost subjekta – gl. *znati, umjeti, pjevati, plesati, svirati...* Primjeri: *I svirao je on orgulje u podvinjskoj crkvi. U dubini noći bura pjeva svoje ledene napjeve. Ljudi su o njem pričali da umije vučji jezik i da doziva obnoć u šumi vukove.* (Isto 2005: 433).

3.4.2.5 Glagoli kojima objekt određuje stanje subjekta – gl. *doživjeti, podnositi, trpjeti, izdržati...* Primjeri: *A ranu ćeš lako preboljeti. On se trgne, zaviri joj u oči, a ona izdrža njegov pogled. Relja dakle postade knezom, te kneginja, koja tada bijaše već ostarjela, doživi tako pod stare dane veliku radost.* (Isto 2005: 433).

3.4.2.6 Glagoli kojima objekt izriče biće zahvaćeno glagolskom radnjom kojoj je subjekt uzrok – gl. *boljeti, mučiti, hvatati, oduševiti, srditi, tresti...* Primjeri: *Mene muče vrele žudnje. Gušio ga kašalj, no on ga je nevjerojatnom snagom prigušivao. Kranjčević nas boli i zanosi.* (Isto 2005: 433).

3.4.3 Glagoli kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose

3.4.3.1 Glagoli kojima radnja izriče kretanje u prostoru – gl. *preskočiti, pretrčati, prevaliti, prepješačiti.* Primjeri: *Ako dušman Savu prekorači. Miha Rabar obišao sva sela s dvocijevkom na miški, u zelenom odijelu. Ona je htjela da prepliva Glibušu.* (Isto 2005: 434).

3.4.3.2 Glagoli kojima radnja izriče bivanje u vremenu – gl. *prespavati, proživjeti, presjedati, provesti.* Primjeri: *Nek si tu noć u nadi prespava. Kraj života proveo je u Kostreni.* (Isto 2005: 434).

Dakle, u *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i sur. akuzativ se obrađuje unutar izravnog objekta odnosno uz glagole koji otvaraju mjesto izravnom objektu u akuzativu, tj. uz glagole kojima radnja zahvaća i mijenja objekt u akuzativu; uz glagole kojima radnja uspostavlja neki odnos prema objektu u akuzativu te uz glagole kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose. S druge strane, u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* R. Katičića također se na sličan način pristupa obradi padežnih oblika – pregledom različitih glagola koji otvaraju mjesto objektima u nekom od padeža. Što se tiče akuzativa, prema Katičiću, to su glagoli koji izriču: davanje – gl. *dati, podati, predati, prodati, darovati, pokloniti, posuditi, pozajmiti...* Primjeri: *Predaj njemu lijepu djevojk. Pokloni mi konja i sokola. Zamoli ga da mu uzajmi kapu*. (Katičić 1986: 115); namjenu – gl. *namijeniti, ponuditi, pustiti, prepustiti, pružiti, zadati...* Primjeri: *Otkad sam te sebi namijenio, svaka mi je dobra sreća bila. Kako ti možeš i pomisliti da stvar prepustimo mirnom toku. Nisu ozbiljno shvatili dužnost da svoju djecu na vrijeme podvrgnu cijepljenju*. (Isto 1986: 116); govorenje – gl. *reći, kazati, govoriti, pričati, pripovijedati, javiti, izjaviti, tumačiti, objasniti...* Primjeri: *Sve što su jedno drugom imali kazati o Nadi već su rekli. Kćerima je obećavao bombone. Kad je sretni kapetan stigao u luku i dojavio lovinu nazočnima, puče glas o njegovoj sreći*. (Isto 1986: 116-117); način na koji se govori – gl. *šaptati, vikati, tepati*. Primjeri: *Čovjeku ću se nasmijati, a Suncu nešto šapnuti*. (Isto 1986: 117); poučavanje ili privikavanje – gl. *učiti, prilagoditi, akomodirati*. Primjeri: *Naučit ću ja tebe koječemu. Mogao je njezin muž da zadrži svoju koncepciju... ali je to također mogao da akomodira mjestu i prilikama*. (Isto 1986: 117); zamjerku i opraštanje – gl. *zamjeriti, primijetiti, oprostiti, otpustiti*. Primjeri: *Sav sam ti dug oprostio. Gospar sluzi bješe otpustio velik dug*. (Isto 1986: 117); dopuštenje i zabranu – gl. *dopustiti, dozvoliti, braniti, zabraniti,*

odbiti. Primjeri: *Ona na primjer meni dopušta da svaki dan trošim koliko hoću (tj.: dopušta mi to). Gospođa Maja ne samo da nije voljela nego nije takve manire ni dopuštala svome mužu. Muhamed je vinu dozvoljavao razboritima, a branio ga glupanima.* (Isto 1986: 117-118); oduzimanje – gl. *uzeti, oteti, odvesti, odvući, ukrasti, nijekati*. Primjeri: *Kad je smijeh slatki oteo Heliju svu snagu, stane se rušiti i tonuti za obzorje. Oružje im Turci ugrabiše. Dakle, ukrali su mi ga.* (Isto 1986: 117-118); određen odnos među trima osobama ili predmetima – gl. *vjerovati, dugovati, pripisati, pretpostaviti, uspostaviti*. Primjeri: *Sardanapal suprotstavi vojskam banovim vojsku vjernih svojih. Poočimu svomu duguje pedeset groša.* (Isto 1986: 118); opažanje, osjećanje (obilježje pučkoga i razgovornog jezika) – gl. *gledati, slušati, tražiti, moliti, čuvati...* Primjeri: *Molio sam fragle. Tražio sam žene, tražio sam konja. Osobito neka čuva glave.* (Isto 1986: 120) te gibanje na istom mjestu – gl. *maknuti, gibati, mahnuti, njihati, tresti, vrtjeti...* Primjeri: *Naopako barjak zavrnuše. Sastaviše najšire kolo i zavrtješe ga polako naokolo.* (Isto 1986: 123). Dakle, akuzativu se u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* R. Katičića pristupa u obradi objekta odnosno uz glagole koji otvaraju mjesto objektu u akuzativu. Prema R. Katičiću to su glagoli koji izriču davanje, namjenu, govorenje, način na koji se govori, poučavanje ili privikavanje, zamjerku ili opraštanje, doopuštenje i zabranu, oduzimanje, odnos među predmetima ili osobama, opažanje i osjećanje te gibanje na istom mjestu. Nakon poglavlja o sintaksi akuzativa (značenju, funkciji i vrstama akuzativa) u suvremenim gramatika J. Silića i I. Pranjkovića, D. Raguža, S. Babića i S. Težaka i E. Barić i sur. te drugoj jezikoslovnoj literaturi odnosno *Sintaksi* R. Katičića, u novom poglavlju baviti ću se sintaksom akuzativa u izabranim znanstvenim člancima.

4. Sintaksa akuzativa u znanstvenim člancima

U ovom poglavlju pristupit ću sintaksi akuzativa u znanstvenim člancima gdje ću posebnu pozornost pored značenja, funkcija i vrsta akuzativa koje sam obradila na temelju suvremenih gramatika posvetiti različitim pitanjima vezanim za primjerice akuzativne dopune uz sportske glagole, dva objekta u akuzativu, besprijedložni akuzativ u suvremenom hrvatskom jeziku, genitivno-akuzativni sinkretizam za imenice koje znače što neživo (iznimke) te okamenjeni akuzativ ili akuzativ mjere.

4. 1 Sintaksa akuzativa u „Indoeuropska perspektiva sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku“ P. Šoštarić (U: 3 rd International Conference for Young Slavists. Budimpešta. Neobjavljeno. 2013.).

U članku „Indoeuropska perspektiva sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku“ P. Šoštarić je dala kratki pregled sintakse akuzativa u indoeuropskim jezicima i usporedila je sa sintaksom tog padeža u hrvatskom danas. Tako navodi da su u hrvatskim gramatikama i priručnicima objašnjene različite vrste akuzativa pa među već spomenutim značenjima i funkcijama akuzativa izdvajam sljedeće: akuzativ unutarnjeg ili tautološkog objekta odnosno onoga objekta u akuzativu čiji je korijen jednak glagolskom. Primjer: *Zimu su zimovali u zemunici.* (Babić 1967). Nekoliko primjera akuzativa takvog objekta navodi i V. Rišner u svome članku: *lov loviti, zbor zboriti, molitvu moliti, igru igrati, san sniti...* (Rišner 2011: 149). Više o unutarnjem objektu bit će riječi u narednim stranicama ovoga rada. Također, uz akuzativ javlja se i sintagma akuzativne dopune uz tzv. sportske glagole. Primjer toga bi bio: *skočiti osobni rekord, plivati svoje najbolje rezultate, trčati maraton, istrčati olimpijsku B normu.* (Birtić i Matas Ivanković 2010). Akuzativne dopune uz sportske glagole razlikuju se od unutarnjeg objekta jer je

akuzativ unutarnjeg objekta uz neprijelazne glagole nerijetko ograničen na dvije ili tri leksičke jedinice (*muku mučiti*), dok uz sportske glagole može doći više od tri dopune (tako uz gl. *trčati* može stajati: *utrka, štafeta, maraton, alka, kvalifikacije, dionica*). (Birtić i Matas Ivanković 2010). Nadalje, unutarnji objekti nekih glagola u akuzativu mogu se zamijeniti instrumentalom što nije slučaj kod akuzativnih dopuna sportskih glagola – primjeri: *živjeti svoj život* > *živjeti svojim životom*, ali *trčati maraton* > *trčati maratonom; izuzetak je glagol *plivati*: *plivati kraul* > *plivati kraulom*. (Birtić i Matas Ivanković 2010). Zaključujemo da tzv. sportski glagoli pokazuju znakove prijelaznosti, a akuzativne dopune se ubrajaju u izravne objekte. (Birtić i Matas Ivanković 2010). Nadalje, P. Šoštarić navodi da S. Babić u djelu *Jezik* navodi vrstu akuzativa i to predikatni akuzativ odnosno, kako on to pojašnjava, riječ je o dvama akuzativima uz glagole čiji je smisao potpun samo ako uz njih dolaze oba akuzativa. Takav je akuzativ zamjenjiv je predikatnim instrumentalom koji je i češći u hrvatskome jeziku. Primjer: *Učinio je djecu janjičare*. = *Učinio je djecu janjičarima*. (Babić 1967). P. Šoštarić navodi i sintagmu dvaju akuzativa uz gl. *učiti/podučavati, tražiti, moliti, pitati, stajati* (razg. *koštati*). Naime, ova konstrukcija se razlikuje od predikatnog akuzativa po tome što nije zamjenjiva instrumentalom. Primjer: *Učio je djecu matematiku*. ≠ **Učio je djecu matematikom*. (Babić 1967). Također, njezin smisao potpun je i samo s jednim akuzativom. (*Učio je djecu*.; *Učio je matematiku*.). Važno je također napomenuti da od dva objekta u akuzativu jedan označava osobu, a drugi predmet. (Šoštarić 2013). Dakle, P. Šoštarić je u ovom radu dala kratki pregled funkcija akuzativa u hrvatskom jeziku temeljen na radovima o poredbenoj slavenskoj gramatici, na radovima iz zbornika o sintaksi padeža u hrvatskom jeziku te na radu *Jezik* S. Babića i *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića. Tako je među ostalim bilo riječi o unutarnjem ili tautološkom objektu, akuzativnim dopunama uz sportske

glagole, predikatnom akuzativu te o dvama objektima uz glagole. Više o dvama objektima u akuzativu bit će riječi u prikazu sljedećeg znanstvenog članka.

VRSTE AKUZATIVA	PRIMJERI
akuzativ unutarnjeg ili tautološkog objekta	<i><u>zimu</u> zimovati</i> <i><u>molitvu</u> moliti</i> <i><u>igru</u> igrati</i>
akuzativ uz tzv. sportske glagole	<i>skočiti osobni <u>rekord</u></i> <i>trčati <u>maraton</u></i> <i>plivati svoje najbolje <u>rezultate</u></i>
predikatni akuzativ (zamjenjiv predikatnim instrumentalom)	<i>Učinio je <u>djecu janjičare</u>. / Učinio je <u>djecu janjičarima</u>.</i>
dva akuzativa uz gl. <i>učiti/podučavati, tražiti, moliti, pitati, stajati</i> (razg. <i>koštati</i>)	<i>Učio je <u>djecu matematiku</u>.</i>

Tablica 4: Vrste akuzativa koje P. Šoštarić navodi u radu *Indoeuropska perspektiva sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku* (izlaganje sa skupa u Budimpešti 2013.)

4. 2 Sintaksa akuzativa u „Određivanje izravnih objekata u hrvatskome: dva objekta u akuzativu“ I. Zovko Dinković (U: Birtić, Matea i Brozović-Rončević, Dunja (ur.) *Sintaksa padeža*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2010.)

U ovom je članku I. Zovko Dinković pristupila problematici određivanja izravnih objekata u hrvatskome kada je riječ o dvama objektima u akuzativu. Tako ona na početku navodi da u hrvatskom jeziku ima glagola koji dopuštaju dva objekta u akuzativu te da ih je samo nekoliko – to su gl. *učiti, podučavati, (za)tražiti, (za)moliti, (u)pitati, stajati (razg. koštati)*. Primjeri: *Zamolila je mamu čokoladu. Zatražio je Petra uslugu. Podučavao/učio nas je matematiku. Pitao sam Janka nešto osobno. Ta nezgoda stajala ga je novčanu kaznu*. (Zovko Dinković 2010: 268-269). U većini je hrvatskih gramatika zabilježeno kako uz neke glagole mogu stajati dva objekta u akuzativu, ali se pritom ne određuje njihova izravnost odnosno neizravnost. Ipak, u gramatikama E. Barić i sur. i D. Ragaža piše da se uz jedan glagol mogu javljati dva izravna objekta i to na temelju toga što su oba objekta označena akuzativom. (Raguž 1997; Barić i dr. 2003). Isto tako, u nekim se gramatikama i drugoj jezikoslovnoj literaturi navodi kako u konstrukcijama s dva objekta u akuzativu jedan uvijek označava osobu, a drugi predmet (Raguž 1997; Katičić 1986). Nadalje, u pasivnim rečenicama koje bi se odnosile na prethodne primjere subjekt mogu postati samo oni objekti u akuzativu koji označavaju osobu, ali ne i objekti u akuzativu koji označavaju predmet. Iz toga se može zaključiti da su upravo objekti u akuzativu koji označavaju osobu izravni objekti. I. Zovko Dinković navodi primjere toga: *Petar je zatražen uslugu. *Usluga je zatražena Petra. Podučavani smo matematiku. *Matematika je podučavana nas*. (Zovko Dinković 2010: 270). Autorica zaključuje da postoji niz sintaktičkih kriterija prema kojima se određuju izravni objekti u hrvatskom jeziku, a to su: 1. ako su dva objekta u rečenici, izravni je onaj koji je besprijedložni izraz; 2. ako su u rečenici dva besprijedložna izraza, izravni je objekt onaj koji je akuzativu; 3. ako su u rečenici dva objekta u akuzativu, izravni je onaj koji slijedi direktno iza gl. u prototipnom redu riječi. (Isto 2010). Dakle, prema I. Zovko Dinković u hrvatskom

jeziku uz glagole *učiti, podučavati, (za)tražiti, (za)moliti, (u)pitati, stajati* (razg. *koštati*) mogu stajati dva objekta u akuzativu od kojih jedan uvijek označava osobu, a drugi predmet te je onaj koji označava osobu izravni objekt. U narednom poglavlju bavit ću se problematikom uporabe besprijedložnog akuzativa u suvremenom hrvatskom jeziku koji često dolazi na mjesto nekih drugih padeža.

4. 3 Sintaksa akuzativa u „Uporaba akuzativa bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku“ V. Rišner (U: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 37/1, 2011.)

U svojem radu V. Rišner opisuje primjere česte uporabe akuzativa bez prijedloga (a koji je u ulozi izravnoga objekta) u razgovornom jeziku i suvremenim hrvatskim medijima koji se nameće ostalim padežima, primjerice instrumentalu (kod glagola *kontaktirati*) ili se pak dva besprijedložna akuzativa nameću jednom besprijedložnom akuzativu ili genitivu s prijedlogom *od* (uz glagol *tražiti*). Tako je u novije vrijeme akuzativ češći nego ranije pa se upotrebljava na mjestima gdje je bio neki od sinonimnih padežnih izraza ili na mjestima na kojima ga prije nije bilo. Stoga V. Rišner izdvaja nekoliko skupina sintagmi s takvim akuzativom: 1. skupinu čine sintagme s nepunoznačnim glagolom i besprijedložnim akuzativom: *početi priču, završiti istraživanje, nastaviti rad* ~ *početi s pričom, završiti s istraživanjem, nastaviti s radom* ~ *početi pričati, završiti istraživati, nastaviti raditi*. (Rišner 2011:151). Dakle, takvi se akuzativi mogu zamijeniti izrazom *s + instrumental* i infinitivom gl. iz kojega je imenica izvedena. Također, neki se besprijedložni akuzativi mogu zamijeniti izrazom *na + lokativ* te infinitivom. Primjeri: *raditi istraživanje* ~ *raditi na istraživanju* ~ *istraživati*. (Isto 2011: 151). Nadalje, 2. skupinu čine glagoli uz koje se rabe dva besprijedložna akuzativa. To je posebice osobito za razgovorni stil i jezik medija. Tako su navedeni gl. *tražiti,*

zatražiti i zahtijevati čije su dopune akuzativne, a ne genitivne kako nalaže norma. Primjeri: *Poslije ću Vas zahtijevati izjavu. Tražili su nas mito. / Poslije ću zahtijevati izjavu od Vas. Tražili su mito od nas. (Isto 2011: 153). U 3. su skupini besprijedložni akuzativi uz gl. koji su bili neprijelazni. Njihova je uporaba u hrvatskome jeziku sve češća, a dolaze umjesto instrumentala s prijedlogom. Primjeri: *kontaktirati koga umjesto kontaktirati s kim* (*kontaktirati koga* označuje hijerarhiju, a *kontaktirati s kim* suodnos); *komunicirati koga/što umjesto komunicirati s kim* – međutim, kada se uz gl. *komunicirati* rabi akuzativ koji znači što neživo griješi se sintaktički i semantički jer predmet na koji radnja prelazi znači samo živo. Obratni je slučaj kod gl. *istraživati* u sljedećem primjeru: *Policija ga istražuje zbog ubojstva, agencija ga je izbrisala s liste klijenata* (Isto 2011: 155) gdje predmet na koji radnja prelazi znači samo neživo, ali je rabljen akuzativ zamjenice koja znači živo. Dakle, u hrvatskom jeziku ispravno bi bilo reći: *Policija istražuje ubojstvo odnosno gl. *istraživati* treba otvarati mjesto akuzativu u značenju neživoga (imenica *ubojstvo*). Naime, pogrešne su sintagme rezultat sintaktičkoga posuđivanja iz engleskoga jezika, a nerijetke su u hrvatskome jeziku. Na kraju, 4. skupinu čine stilski obilježene sintagme (značenjski nespojive imenice) koje se rabe na mjestu unutrašnjega objekta (istokorijenske akuzativne imenice ili imenske skupine uz neprijelazne glagole) u medijima i reklamama. Primjeri: *Živjeti Hrvatsku / živjeti sport / Živite svoj vid! / Živite svoj stil!* (Isto 2011: 155-156). Nadalje, V. Rišner daje primjer kada se uz isti glagol imenicom u akuzativu ili primjerice dativu mijenjaju značenja tih gl. dopuna. Primjer je gl. *darivati*: *darivati djeci poklone i darivati djecu poklonima* gdje se imenicom u dativu označuje primatelj kao cilj, a imenicom u akuzativu primatelj kao posjednik u ulozi direktnog objekta. Isto tako, kada se uz gl. *kontaktirati i komunicirati* rabi akuzativ, onda se njime obaseže predmet u cjelini, dok se instrumentalom želi naznačiti odnos sugovornika i društva. (Isto 2011). Tako V. Rišner zaključuje kako**

akuzativ bez prijedloga sve češće preuzima uloge drugih padežnih izraza, nameće rubnost i značenjsku iznijansiranoost dativa i instrumentala te postaje obilježje suvremenog, osobito razgovornoga hrvatskog jezika. U narednom će poglavlju biti riječi o genitivno-akuzativnom sinkretizmu odnosno o odstupanju od paradigme kod imenica muškoga roda koje označuju što neživo.

AKUZATIV BEZ PRIJEDLOGA U SUVREMENOM HRVATSKOM JEZIKU		
SINTAGME S BESPRIJEDLOŽNIM AKUZATIVOM	PRIMJERI	
	RAZGOVORNI STIL	ISPRAVNO
gl. <i>početi, završiti, nastaviti, završiti</i> i besprijedložni akuzativ	<i>početi <u>priču</u></i>	<i>početi s pričom</i> (s + instrumental)
	<i>raditi <u>istraživanje</u></i>	<i>raditi na istraživanju (na + lokativ)</i>
gl. <i>tražiti, zatražiti i zahtijevati</i> i dva besprijedložna akuzativa		<i>Poslije ću <u>Vas</u> zahtijevati <u>izjavu</u>.</i>

	<i>Tražili su <u>nas</u> <u>mito</u>.</i>	<i>Tražili su <u>mito</u> od nas. (od + genitiv)</i>
gl. <i>istraživati</i> i besprijedložni akuzativ	<i>Policija <u>ga</u> istražuje zbog ubojstva. (gl. <i>istraživati</i> + akuzativ u značenju živoga)</i>	<i>Policija istražuje <u>ubojstvo</u>. (gl. <i>istraživati</i> + akuzativ u značenju neživoga)</i>
akuzativ značenjski nespojivih imenica (umjesto unutrašnjeg objekta) i gl. <i>živjeti</i>	<i>Živjeti <u>Hrvatsku</u>!</i> <i>Živite svoj <u>stil</u>!</i>	

Tablica 5: *Akuzativ bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku* prema V. Višner (Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2011).

4. 4 Sintaksa akuzativa u „Od neživoga do živoga (genitivno-akuzativni sinkretizam u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda koje označuju što neživo)“ G. Blagus Bartolec (U: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 32, 2006.)

U ovom je radu G. Blagus Bartolec opisivala pojavu genitivno-akuzativnog sinkretizma imenica muškoga roda jednine koje označuju što neživo. Naime, prema kategoriji živosti imenice muškoga roda koje označuju što živo u jednini imaju akuzativ jednak genitivu, dok one koje označuju što neživo akuzativ jednak nominativu. Dakle, G. Blagus Bartolec je ovdje razmatrala slučajeve u kojima dolazi do odstupanja od navedene paradigme. Naime, o iznimkama se prije toga pisalo u *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i sur. i u *Gramatici hrvatskoga jezika* S. Težaka i S. Babića u kojima se pored opće podjele imenica muškoga roda s obzirom na značenja živo ili neživo, upućuje na polisemne riječi (primjerice *nosač, glasnik, vjesnik, član, razarač...*) koje ovisno o značenju živoga ili neživoga imaju akuzativ jednine jednak genitivu ili nominativu. Okvirno se tako u imenice muškoga roda koje znače što živo ubrajaju imenice kojima se označuju ljudi i životinje pa te imenice pokazuju G/A sinkretizam u jednini. S druge strane, na jezičnoj se razini imenice kojima se označuju biljke shvaćaju kao imenice kojima se označuju neživi pojmovi, jer u muškom rodu te imenice pokazuju N/A sinkretizam u jednini (primjeri: *saditi krumpir, ubrati cvijet, sjeći hrast...*). Isto tako, N/A sinkretizam u jednini pokazuju i imenice muškoga roda koje označuju skup živih bića (*narod, puk, razred* i sl.) te imenice kojima se označuju dijelovi tijela (*prst, vrat, palac, zub, nos, nokat*) – naime, iako te imenice posjeduju zbiljsku živost, gramatički se uzimaju kao nežive. U nastavku G. Blagus Bartolec uzima primjere imenica muškoga roda sa značenjima za neživo koje pokazuju G/A sinkretizam u jednini, a koji su uzimani s postojećih hrvatskih korpusa (*Hrvatske jezične mrežne riznice* i *Hrvatskog nacionalnog korpusa*) te iz medija iz kojih se može pratiti stanje suvremenog jezika. Važno je naglasiti kako su zabilježeni i primjeri N/A sinkretizma za iste riječi odnosno ista značenja, ali oni nisu navedeni u ovome radu, već se samo želi uputiti na problematiku kategorije živosti kojoj treba posvetiti više pozornosti u budućim istraživanjima. Dakle, G. Blagus

Bartolec navodi primjere u nekoliko skupina: 1. skupinu čine polisemne riječi koje u značenjima za živo pokazuju G/A sinkretizam u jednini i u značenjima za neživo N/A sinkretizam u jednini, dakle povodeći se za paradigmom o kategoriji živosti. Primjeri: *glasnik – Izvadio Panonski glasnik i maše njime; nosač - ...Zakon vjerojatnoće nalaže da na „Americi u malome“, kako još vole nazivati nosač zrakoplova...; rak (bolest) – Kako liječiti rak štitne žlijezde?* (Blagus Bartolec 2006: 9). U 2. skupinu ubrajaju se polisemne riječi koje u slučaju kada znače što neživo pokazuju G/A sinkretizam u jednini zbog jakog utjecaja njihovih osnovnih značenja za živo (osoba, vlastito ime, životinje). Primjeri: A) računalni leksik: *miš – Podloge za miša; crv (na računalu) – NOD32 učinkovito štiti svoje korisnike, otkrivajući ovog crva proaktivno. *virus* – ova riječ ne pokazuje G/A sinkretizam kao imenica *crv* već N/A sinkretizam i kada označuje što živo i kada označuje što neživo. (Isto 2006: 10). B) prehrana: *jastog – Jastoga kuhamo 25 minuta; som – Soma očistiti, oprati, narezati na komade i posoliti...; odojak – Odojka pecite oko 2 sata na temperaturi od 200 do 220° C.* Kod ovih je imenica obilježje neživosti veoma rubno zbog jakog utjecaja njihovog osnovnog značenja koje se odnosi na biološku živost. Primjeri su stoga uzimani u značenju koje se odnosi na meso odnosno čiji se naziv ne razlikuje od naziva za živu životinju, za razliku od npr. *piletine, svinjetine, govedine, puretine, janjetine* i sl. Također, ovdje se radi o metonimijskom odnosu (zamjena neživog sadržaja živim) između životinje i njezina mesa pa se tako umjesto, primjerice *isjeći meso šarana*, češće rabi *isjeći šarana*. (Isto 2006: 10). C) naprave različitih namjena: *kozlić (gimnastička sprava) – Primjerice, ako neki intelektualac nije u stanju preskočiti kozlića ili uhvatiti loptu...; konj (u šahu) – Na 2. f3 crni top uzima konja na d2.* (Isto 2006: 11). D) nazivi nagrada – *medvjed: „Grbavica“ osvojila Zlatnog medvjeda.; lav: Iako su kritičari svoje karte stavili na Clooneyev film, zlatnog venecijanskog lava odnio je Ang Lee.* (Isto 2006). U 3. skupinu spadaju osobe i njihovi neživi sadržaji i to: A)

opće imenice koje znače neživo – *Hajduk (nogometni klub): Povik je i razumljiv jer Zagreb u svojoj mršavoj ovojesenskoj bilanci ima već scalp protiv Dinama, a kad su već uspjeli dva put pobijediti Hajduka, zašto ne bi i maksimirsku momčad.* (Isto 2006:11). Međutim, ovakvi primjeri nisu uzimani kao relevantni zbog moguće dijalektne obilježenosti. Nadalje, primjeri: *patuljak – Jasno da nitko nije bio sretniji od mene kad sam u nekom vrtnom centru pronašla malog vrtnog patuljka!; skakač (u šahu) – Nakon što je lovac pojео skakača, crni može pojести lovca na dva načina: s bc6 ili dc6.; ribar (vino) - ...jednom smo pili ribara sa mirandom/mirindom...; milijunaš – Dobro došli u još jednog Milijunaša!; potrošač – Hoće li tko i kako zaštititi domaće i postojeće resurse, naše tržište nafte i derivata, plina i plinofikacije i najvećeg potrošača plina Petrokemiju.* (Isto 2006: 12). B) osobna imena i etnici sa značenjem neživoga (nagrade, umjetnička djela, proizvodi različite namjene...) – *Uspjeh je... za sportaša, osvojiti prvenstvo, kup ili zlatnu medalju; za zabavljača, dobiti Oscara, Grammyja ili Emmyja...; Ali početka već ima, jeste gledali Konjanika? Nije loše. Ali može puno bolje.; Iz Ariela preporučuju Mr. Propera.* (Isto 2006: 12-13). Nadalje, u 4. skupinu ubrajaju se imenice kod kojih ponekad i značenja za živo i značenja za neživo imaju G/A sinkretizam, a to su: *komad – skupocjen komad nakita; Dva sata nismo vidjeli dobrog komada; to mi je najgore kad imam blizu dvojke ocjenu i fale mi 2-3 boda a ipak poberem komada...; as – Dakle, ako igrač ima asa i kralja, a kompjuter 5,6 i 10, obojica imaju vrijednost 21, ali igrač ima jače karte te stoga pobijeduje.; pijun - ...išao je konjem na D7 ali je Kapablanka žrtvovao pijuna...; ...jer svi oni silni menageri trebaju nekog pijuna oko kojeg se sve vrti...* (Isto 2006: 14). U 5. skupinu ubrajaju se imenice koje znače neživo i pokazuju G/A sinkretizam u jednini, a nekoliko je podskupina: A) proizvodne marke (tehnička oprema različite namjene) – *Imam ericssona, al sam teškog srca ipak glasao za Panasonica.; Nijemci hvale Mercedesa, a voze Opela.* (Isto 2006: 14). B) igraće figure i karte –

*top (u šahu) – Ako igrač namjerno dotakne kralja i topa, mora rokirati na tu stranu,...; pik – Sad ako pogodite pika izgleda da imate 11 štihova... (Isto 2006: 15). C) imenice muškoga roda koje označuju bića iz nerealnog svijeta – robot: Lego kockice više nisu beživotni komadići plastike, jer je ugledni danski proizvođač igračaka na tržište lansirao Lego robota...; duh – A niko ne želi cijeli život glumiti duha Hamletova oca.; zmaj – Ovdje je zanimljivo spomenuti da na Dalekom istoku vjeruju da se šaran može pretvoriti u krilatog zmaja.; mrtvac – Kao dijete, a ni poslije kao odrastao, nisam mogao vidjeti mrtvaca.; pokojnik – Igrom slučaja poznavala sam i pokojnika i obitelj... (Isto 2006: 16). Imenice mrtvac i pokojnik nemaju obilježje stvarne živosti, ali je govornici u svojoj svijesti doživljavaju kao djelatno živo biće pa se i sklanjaju kao imenice sa značenjem živoga. Takav slučaj nije i kod imenice leš jer je ona u značenju mrtvoga ljudskoga tijela pa se uzima kao imenica koja znači neživo. Naposljetku, posljednju skupinu čine imenice muškoga roda koje znače biljke i koje se uzimaju kao da označavaju što neživo pa pokazuju N/A sinkretizam – primjeri: posaditi kelj, kuhati kelj, jesti špinat i sl. (Isto 2006: 16). Međutim, neke imenice pokazuju i G/A sinkretizam kao što su to autohtoni nazivi vina: popiti *plavca*, kupiti *babića*, naručiti *dingača*. (Isto 2006: 16). Osim toga, ostali primjeri nisu pronađeni u korpusu pa ovakvu uporabu možemo smatrati dijelom dijalekta. Konačno, G. Blagus Bartolec je u ovom radu pregledno prikazala skupine imenica muškoga roda čije je osnovno značenje što neživo i koje pokazuju G/A sinkretizam u jednini. Takvi su primjeri zabilježeni u razgovornoj i javnoj uporabi hrvatskoga jezika te iako one označavaju što neživo, govornici je u svojoj svijesti doživljavaju kao da znače što živo. Potrebno je međutim provesti nova istraživanja kako bi se usustavilo tumačenje kategorije živosti, ali i razjasnila pojava G/A sinkretizma u razgovornoj uporabi, a koja zapravo nema normativnu opravdanost. U posljednjem prikazu nekog znanstvenog*

članka obrađenog za potrebe ovoga rada bit će riječi o okamenjenom akuzativu ili akuzativu mjere.

Genitivno-akuzativni sinkretizam imenica m.r. u jd. koje znače što neživo		
PARADIGMA	PRIMJER REČENICE	
A=N za imenice koje znače što neživo	<i>Kako liječiti <u>rak</u> štitne žlijezde?</i>	
A=G za imenice koje znače što živo	<i>Dva sata nismo vidjeli <u>dobrog</u> komada.</i>	
ODSTUPANJE OD PARADIGME		
A=G za imenice koje znače što neživo		
SKUPINE (POLISEMNIH) RIJEČI	PRIMJER REČENICE	ISPRAVNO
računalni leksik (npr. <i>miš, crv, virus</i>)	<i>N0D32 učinkovito štiti svoje korisnike, otkrivajući ovog <u>crva</u> proaktivno.</i>	<i>N0D32 učinkovito štiti svoje korisnike, otkrivajući ovaj <u>crv</u> proaktivno.</i>
prehrana (npr. <i>jastog, som, odojak</i>)	<i>Jastoga kuhamo 25 minuta.</i>	<i><u>Jastog</u> kuhamo 25 minuta.</i>
različite naprave (npr. <i>kozlič – u gimnastici, konj – u šahu</i>)	<i>Primjerice, ako neki intelektualac nije u stanju preskočiti <u>kozlića</u> ili uhvatiti loptu...</i>	<i>Primjerice, ako neki intelektualac nije u stanju preskočiti <u>kozlič</u> ili uhvatiti loptu...</i>

osobna imena i etnici sa značenjem neživoga (npr. nagrade)	<i>Uspjeh je za zabavljača dobiti <u>Oscara</u>, <u>Grammyja</u> ili <u>Emmyja</u>.</i>	<i>Uspjeh je za zabavljača dobiti <u>Oscar</u>, <u>Grammy</u> ili <u>Emmy</u>.</i>
osobe i njihovi neživi sadržaji (npr. <i>patuljak, ribar (vino), milijunaš</i>)	<i>Dobro došli u još jednog <u>Milijunaša</u>!</i>	<i>Dobro došli u još jedan <u>Milijunaš</u>!</i>
proizvodne marke (npr. <i>Panasonic, Mercedes, Opel</i>)	<i>Nijemci hvale <u>Mercedesa</u>, a voze <u>Opela</u>.</i>	<i>Nijemci hvale <u>Mercedes</u>, a voze <u>Opel</u>.</i>
imenice koje označuju bića iz nerealnog svijeta (npr. <i>robot, duh, zmaj</i>)	<i><u>Lego kockice</u> više nisu beživotni komadići plastike jer je ugledni danski proizvođač igračaka na tržište lansirao <u>Lego robota</u>.</i>	<i><u>Lego kockice</u> više nisu beživotni komadići plastike jer je ugledni danski proizvođač igračaka na tržište lansirao <u>Lego robot</u>.</i>

Tablica 6: Genitivno-akuzativni sinkretizam imenica m.r. u jd. koje znače što neživo prema G. Blagus Bartolec (Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2006).

4. 5 Sintaksa akuzativa u „Koliko je akuzativ mjere okamenjen?“ I. Matas Ivanković (U: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34, 2008.)

U ovom je radu I. Matas Ivanković pristupila problematici akuzativa mjere odnosno imenicama koje označuju mjeru i javljaju se u akuzativu iako bi se na tome mjestu očekivao neki drugi padež. Tako se u nekim primjerima uz prijedloge *do, prije, poslije, oko* u značenju vremenske mjere (npr. *do zore, prije praznika, poslije ručka, oko ponoći*) umjesto genitiva veže akuzativ: *do dva dana, prije nedjelju dana, poslije mjesec dana, oko jedan sat*. Autorica navodi da je ovdje riječ o adverbijalizaciji imenice u akuzativnom obliku koja se često javlja kada se izriče neka mjera: npr. *prošlo je godinu dana, dijete od mjesec dana, više od hiljadu dinara...* Takvi akuzativni oblici u gramatikama se uzimaju kao akuzativ mjere, a koji odgovara na pitanje koliko je čega. Akuzativ mjere dolazi s prijedlozima iza kojih bi se trebali nalaziti neki drugi padežni oblici. Samim time što padežni oblik u takvim slučajevima nije uvjetovan padežnim pitanjem pokazuje da je okamenjeni akuzativ izgubio vezu s ostatkom paradigme te se adverbijalizirao. Primjeri: *Ta je sestra došla u pohode prije godinu dana, ali još uvijek nije otišla. Honorari se, s druge strane, često isplaćuju s mjesec, dva zakašnjenja, pa čak i nakon nekoliko mjeseci. U svakome gradu snimit će se i montirati do sat vremena atraktivnog kulturno-obrazovnog programa.* (Matas Ivanković 2008: 262). Nadalje, akuzativne oblike pronaći ćemo i kod brojevnih imenica (*hiljada, stotina, tisuća, milijun, milijarda, bilijun, trilijun*). Tako se u brojenju umjesto nominativa jednine tih brojeva upotrebljeva okamenjeni akuzativ mjere. Primjeri: *Stotinu dinara nije velik novac. Tisuću puta sam ti rekao. To će se vidjeti nakon stotinu godina.* (Barić i dr. 1997: 218). I. Matas Ivanković zaključuje da oblike *tisuću, stotinu, hiljadu* treba izdvojiti kao brojeve, ali važno je istaknuti i njihovu funkciju označavanja velike, neodređene količine. Isto tako, imenice koje označuju mjeru kao što su *godina, mjesec, tjedan* (koje uz sebe najčešće vežu genitiv množine *dana*) i *sat* (koji uz sebe najčešće veže genitiv jednine *vremena*) često se rabe u okamenjenome akuzativnome obliku. Nameće se naime pitanje kako takve imenice obraditi npr. u

rječnicima. Upravo iz tog razloga potrebna su daljnja istraživanja problematike okamenjenog akuzativa mjere. Nakon pregleda sintakse akuzativa u odabranim znanstvenim člancima, u sljedećem ću se poglavlju baviti analizom sintakse akuzativa u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika.

5. SINTAKSA AKUZATIVA U OSNOVNOŠKOLSKIM I SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

5.1 Sintaksa akuzativa u osnovnoškolskim udžbenicima hrvatskog jezika

Padeži se u udžbenicima hrvatskog jezika za osnovnu školu obrađuju u 5. razredu kada učenici uče sklonidbu imenica odnosno u 6. razredu kada se objašnjavaju dijelovi rečeničnog ustrojstva (subjekt, objekt, priložne oznake...). U ovom ću poglavlju dati pregled obrade akuzativa u odabranim udžbenicima hrvatskog jezika odnosno analizirat ću značenja, funkcije i vrste akuzativa prema različitim autorima udžbenika, a koji bi trebali biti u skladu s gramatikama i jezičnim priručnicima hrvatskog jezika. Na početku ću dati prikaz ishoda učenja nakon lekcije o padežima i rečeničnom ustrojstvu koje nastavnici uzimaju u obzir kada obrađuju gradivo. Dakle, prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu učenici u 5. razredu na nastavi hrvatskoga jezika uče imenovati i razlikovati promjenjive i nepromjenjive vrste riječi te razumijevati njihovu temeljnu ulogu u hrvatskome jeziku. Unutar lekcije o imenicama uče sklonidbu (deklinaciju) imenica: razumijevati temeljnu ulogu padeža u hrvatskome jeziku, prepoznavati padeže u rečenici, određivati padeže pomoću padežnih pitanja, rabiti padeže u govoru i pismu provodeći odgovarajuće glasovne promjene, rabiti

padeže uz pojedine prijedloge u skladu s normom te prepoznavati jednake oblike riječi u različitim padežima.

U narednom poglavlju bavit ću se načinom obrade akuzativa u pojedinim udžbenicima hrvatskog jezika za 5. razred osnovne škole i to u poglavlju o sklonidbi imenica. Dakle, u udžbeniku *Moj hrvatski 5* S. Težaka i L. Kanajet iz 1998. godine akuzativ se objašnjava u poglavlju o sklonidbi imenica. Učenicima je na početku dan lingvometodički predložak (šaljivi oglasi) u kojemu su istaknute one imenice koje su u akuzativu. Na taj način učenici zapažaju i promatraju jezičnu pojavu (akuzativ) te trebaju zaključiti kako znaju da su te imenice u akuzativu. Primjeri: *Svijećnjak, viseći, mračan (ne svojom krivnjom) traži žarulju, ozbiljnu, do 60 W. Strop i struju posjeduje.; NOVO! POVOLJNO! Prodajemo morsku sol u tekućem stanju uz razne mogućnosti pljačke. Trgovina „Četvrti padež“.* (Težak i Kanajet 1998: 28). Autori navode da akuzativ prepoznamo po pitanjima, po službi u rečenici, po značenju i po nastavcima. Tako su padežna pitanja za akuzativ *koga?* za živo i *što?* za neživo. Služba akuzativa u rečenici objašnjena je na primjeru rečenice iz jednog od oglasa: *Uprava cirkusa traži lava.* (Isto 1998: 28). Učenicima su postavljena pitanja: *Tko vrši radnju i Na koga radnja prelazi?* Na taj način učenici sami dolaze do zaključka da je akuzativ u rečenici predmet na koji radnja prelazi, odnosno kako autori objašnjavaju, akuzativ u rečenici najčešće izriče predmet radnje. Da akuzativ prepoznamo po značenju, objašnjeno je na primjerima rečenica iz još jednog oglasa: *Lav se izgubio pred početak programa.; Lav šeće uz more.* (Isto 1998: 29). Učenicima se postavljaju pitanja *Kada se lav izgubio?* i *Kuda lav šeće?* (Isto 1998: 29) te *Kojoj vrsti riječi pripadaju riječi ispred akuzativa?* Učenicima se objašnjava da kada akuzativ zavisi od prijedloga, onda on najčešće izriče mjesto i vrijeme radnje. Prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića akuzativ u rečenici *Lav se izgubio pred početak programa* je u značenju vremena, a u

rečenici *Lav šeće uz more* u značenju blizine. S druge strane, prema *Gramatici S. Težaka i S. Babića* radi se o prijedložnim objektima u akuzativu odnosno o priložnoj oznaci vremena i priložnoj oznaci mjesta. Da akuzativ prepoznamo po službi u rečenici, u udžbeniku nije objašnjeno već je samo rečeno da je akuzativ u rečenici dio predikatnog skupa. Što se tiče prepoznavanja akuzativa po nastavcima, navedeno je da imenice ženskoga roda u množini imaju akuzativ jednak nominativu (A mn. *lutke* = N mn. *lutke*) te da imenice srednjeg roda u jednini i u množini imaju akuzativ jednak nominativu (A jd. *more* = N jd. *more*; A mn. *mora* = N mn. *mora*). Također, kod imenica muškog roda akuzativ je jednak nominativu kada akuzativ označava stvar, biljku ili pojavu, dok je akuzativ jednak genitivu kada akuzativ označava bilo koje živo biće osim biljke. Naposljetku, autori navode da se uz neke glagole akuzativ može zamijeniti genitivom. Na temelju primjera *Tražim kruh*; *Tražim kruha*. (Isto 1998: 29) učenike se pita mijenja li se značenje imenice na što autori daju odgovor da se imenica *kruh*, a koja je u akuzativu, u rečenici *Tražim kruh* odnosi na cijeli predmet, dok se imenica *kruha*, a koja je u genitivu, u rečenici *Tražim kruha* odnosi na dio predmeta.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 5* M. Pauna iz 2003. godine akuzativ se obrađuje u poglavlju o promjenjivim riječima. Učenici čitaju lingvometodički predložak (pjesma o vjetru) u kojemu su istaknute imenice u akuzativu. U poveznici s lingvometodičkim predloškom učenici trebaju nadopuniti rečenicu svojim riječima: *Čovjek može vidjeti Sunce, Mjesec...* Nakon toga učenici trebaju sami odrediti u kojemu su padežu te riječi. Nakon što su učenici utvrdili da se radi o akuzativu trebaju ispisati označene riječi iz teksta koje nisu u akuzativu te usporediti padežna pitanja za akuzativ s pitanjima za druge padeže. Učenici nakon toga promatraju rečenicu *Vjetrovi blage dodire nižu u naše šušlave kose* u kojoj trebaju odrediti subjekt i predikat te pomoću njih postaviti pitanja za

akuzative. Autor utvrđuje da subjekt *vjetrovi* obavlja radnju *nižu*, a da je akuzativ *dodire* predmet glagolske radnje. Navodi se da je najčešće značenje akuzativa predmet radnje te da rjeđe može imati i značenja mjesta, načina i vremena. Primjeri akuzativa mjesta: *Zove je u polje.*; akuzativa načina: *Eskimi se ljube u nos.*; akuzativa vremena: *U srijedu idem u Babinu Gredu.* (Paun 2003: 68). Nakon toga postavlja se pitanje dolazi li akuzativ s ili bez prijedloga što učenici trebaju zaključiti na temelju primjera akuzativa iz lingvometodičkog predloška. Autor zaključuje da akuzativ uglavnom dolazi bez prijedloga ili pak s prijedlozima *na, u, kroz, pod, nad, za, uz,...* Ovdje se ne navodi da akuzativ s prijedlozima najčešće izriče mjesto i vrijeme radnje kao što je navedeno u udžbeniku *Moj hrvatski 5* S. Težaka i L. Kanajet iz 1998. godine. Nadalje, učenici trebaju odrediti ulogu akuzativa u zadanim rečenicama. Autor utvrđuje da je akuzativ najčešće dio predikatnoga skupa, a da rjeđe može biti dio subjektnog skupa što nije bilo navedeno u gramatikama i znanstvenim člancima koje sam proučavala. Primjer: *Knjige za djecu su mi najzanimljivije.* (Paun 2003: 68). Prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjковиća, akuzativ *djecu* iz prethodnog primjera uz prijedlog *za* ima značenje namjene, a prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića značenje atributa. Na kraju, navodi se da imenice muškog roda imaju akuzativ jednak genitivu za živo te akuzativ jednak nominativu za neživo.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 5* Z. Lugarić i N. Koharović iz 2005. godine akuzativ se obrađuje u poglavlju o deklinaciji imenica. Učenici na početku čitaju lingvometodički predložak prožet imenicama u akuzativu (ulomak iz romana o ključiću oko vrata). Autori izvlače rečenice iz konteksta te na njihovim primjerima objašnjavaju akuzativ odnosno pitanja za akuzativ. Potom na drugim primjerima ukazuju na to da se akuzativom izriče predmet glagolske radnje te da je u rečenici dio predikatnoga skupa. Isto tako akuzativ može dolaziti bez prijedloga i s prijedlogom. Nadalje, akuzativ označuje i okolnosti vršenja

glagolske radnje (mjesto, cilj, način i vrijeme) i tad je najčešće s prijedlogom. Primjeri akuzativa mjesta: *Suze su joj navrle na oči.*; akuzativa cilja: *Ključ neće u bravu.*; akuzativa načina: *Gurala je ključ na sve načine.*; akuzativa vremena: *Otvorila je vrata na Majino lupanje.* (Lugarić i Koharović 2005: 52). Autori također upućuju na usporedbu genitiva i akuzativa kada se radi o djelomičnosti/cjelini. Primjeri: *Daj mi malo čokolade (kruha, mjesta).* / *Daj mi čokoladu (kruh, mjesto).* (Lugarić i Koharović, 2005: 53). Naposljetku, ukazuje se pozornost na to da je akuzativ jednak genitivu kod imenica m.r. koje označuju što živo te da je akuzativ jednak nominativu kod imenica m.r. koje označuju što neživo. Pored toga, razlikovanje akuzativa, genitiva i nominativa mnogih imenica moguće je i pažljivim postavljanjem padežnih pitanja te promatranjem značenja i službe u rečenici.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 5* S. Težaka i suradnika iz 2006. godine akuzativ se objašnjava unutar poglavlja o sklonidbi imenica. Na početku su učenici motivirani igrom u paru u kojoj naizmjenično kazuju glagole i odgovore na pitanje *koga ili što?* (Npr. *Volim – što? Volim kolače.*) Nastavnik zapisuje rješenja na ploču. Nakon toga učenici čitaju lingvometodički predložak u kojem trebaju promotriti istaknute imenice, odgovoriti na koja pitanja odgovaraju te otkriti njihovu ulogu u rečenicama. Primjer rečenice: *Predlažem ti da sam izradiš darove za obitelj i prijatelje.* (Težak i sur. 2006: 52). Zaključujem da se ovdje radi o objektnoj sintagmi *darove za obitelj i prijatelje* koja se sastoji od objekta *darove* i atributa *za obitelj i prijatelje (koje darove?)* odnosno o akuzativu namjene s prijedlogom *za* prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića ili o akuzativu sa značenjem atributa prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića. Nadalje, učenici zaključuju da akuzativ prepoznamo po pitanjima *koga?* za živo i *što?* za neživo. Nakon toga učenici na temelju primjera rečenica iz teksta trebaju odgovoriti tko je vršitelj radnje, a što je predmet radnje. Primjeri: *Potraži*

pomagača.; *Izradi kalendar.* (Isto 2006: 52). Ovdje se radi o akuzativu izravnog objekta (*pomagača, kalendar*). Autori ukazuju na to da akuzativ u rečenici najčešće izriče predmet radnje i da je dio predikatnoga skupa. Također, učenici dolaze do zaključka da akuzativ uz prijedloge može označavati mjesto i vrijeme. Primjeri: *Predlažem da pred blagdane...*; *Objesit ću na zid.* (Isto 2006: 52). Prijedložni akuzativ *pred blagdane* prema Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića ima značenje vremena odnosno u funkciji je priložne oznake vremena prema Gramatici S. Težaka i S. Babića. Nadalje, akuzativ *zid* s prijedlogom *na* prema Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića ima značenje površine ili gornje strane predmeta koja je cilj kretanja, a prema Gramatici S. Težaka i S. Babića u funkciji je priložne oznake mjesta. Također, autori udžbenika ukazuju na pogrešnu uporabu prijedloga *kroz* s akuzativom sljedećim primjerima: *Doći ću kroz mjesec dana.*; *Kroz učenje stječemo znanje.* (Isto 2006: 52). Ispravno je naime *Doći ću za mjesec dana.* (akuzativ s prijedlogom *za*); *Učeci stječemo znanje.* (glagolski prilog sadašnji *učeci*); *Učenjem stječemo znanje.* (instrumental *učenjem*). (Isto 2006: 52). Prema Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića akuzativom s prijedlogom *kroz* (*kroz mjesec dana*) označuje se mjera vremena odnosno količina vremena koja treba proći da bi se što dogodilo. Međutim, normativnost se daje akuzativu s prijedlogom *za* (*za mjesec dana*). Prema Gramatici S. Težaka i S. Babića akuzativ *mjesec* u izrazu *kroz mjesec dana* u funkciji je priložne oznake vremena, ali se ne naznačuje pogrešna upotreba s prijedlogom *kroz*. Isto tako, prema I. Matas Ivanković akuzativ *mjesec* u izrazu *kroz mjesec dana / za mjesec dana* okamenjeni je akuzativ mjere. S druge strane, akuzativ *učenje* s prijedlogom *kroz* u sljedećoj rečenici prema Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića u značenju je sredstva te, budući da se radi o apstraktnom pojmu kao što je imenica *učenje*, uporaba prijedloga *kroz* s akuzativom u takvom značenju je manje obilježena nego inače. Ipak, prednost se daje instrumentalu bez prijedloga (*učenjem*) ili,

kako je još navedeno u ovom udžbeniku, glagolskom prilogu sadašnjem (*učeći*). S druge strane, prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića akuzativ *učenje* s prijedlogom *kroz* u funkciji je priložne oznake načina. Naposljetku, kao i u drugim udžbenicima tako i u ovom upućuje se na usporedbu akuzativa s nominativom i genitivom. Učenici primjećuju da je A=G kada izriče živo biće, a da je A=N kada izriče što neživo ili biljku. Za one koje žele znati više daje se primjer rečenica u kojem se želi ukazati na razliku u značenju imenica u A i G kao što je to npr.: *Tražim sok/soka*. (Isto 2006: 53). Tako je u prvoj rečenici riječ o cijelom predmetu odnosno o akuzativu, a u drugoj rečenici o dijelu cjeline odnosno o genitivu.

U udžbeniku *Jezik moj hrvatski 5* M. Matković i suradnika iz 2007. godine akuzativ se objašnjava unutar poglavlja o sklonidbi imenica. Na početku učenici čitaju lingvometodički predložak te trebaju odgovoriti na koja pitanja odgovaraju istaknute riječi u rečenicama iz teksta. Primjeri: *Imali smo matematiku, fiziku, biologiju, hrvatski...; Imam glavobolju*. (Matković i sur. 2007: 34). Autori navode da su imenice koje odgovaraju na pitanje *koga? što?* u akuzativu. Nakon toga učenici trebaju promotriti sljedeće rečenice: *Marko uči povijest*; *Mama gleda televiziju*; *Tata čita novine*. (Isto 2007: 34). Autori ističu da na riječi koje su u akuzativu prelazi radnja, odnosno da se akuzativom najčešće izriče predmet glagolske radnje. Ovdje se dakle radi o akuzativima izravnog objekta. Također, upućuje se na to da akuzativ može dolaziti samostalno ili uz prijedloge. Primjeri akuzativa s prijedlogom: *Marko prolazi kroz tunel*; *Ivan silazi niz brijeg*; *Bršljan se povija uz ogradu*. (Isto 2007: 35). U tim se primjerima akuzativom izriče mjesto radnje odnosno prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića akuzativ s prijedlogom *kroz* (*kroz tunel*) označuje prolazak jednoga predmeta s jedne strane na drugu stranu drugoga predmeta ili prema *Gramatici* D. Raguža prolaženje nekim prostorom koji treba probijati; akuzativ s prijedlogom *niz* (*niz brijeg*)

označuje usmjerenost kretanja ili neke druge aktivnosti od gornje strane nekog predmeta prema donjoj strani; akuzativ s prijedlogom *uz* (*uz ogradu*) označuje usmjerenost kretanja ili neke druge aktivnosti od donje strane nekog predmeta prema gornjoj strani (prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića). S druge strane, prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića akuzativ s prijedlozima u izrazima *kroz tunel*, *niz brijeg*, *uz ogradu* u funkciji je priložne oznake mjesta. Nadalje, u udžbeniku se kazuje da se akuzativom može izricati i količina vremena kao što je to prikazano u sljedećim primjerima: *Doći ću za dva sata.*; *Napisat ću zadaću za polu sata.* Neispravno je međutim reći: *Doći ću kroz dva sata.*; *Napisat ću zadaću kroz polu sata.* (Isto 2007: 35). Ponavljamo, prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića akuzativom s prijedlogom *kroz* (*kroz dva sata / kroz polu sata*) označuje se mjera vremena odnosno količina vremena koja treba proći da bi se što dogodilo. Međutim, normativnost se daje akuzativu s prijedlogom *za* (*za mjesec dana*). Također, prema I. Matas Ivanković akuzativ *kroz dva sata / za dva sata; kroz polu sata / za polu sata* okamenjeni je akuzativ mjere. Nadalje, u udžbeniku se daju primjeri rečenica u kojima se može vidjeti da akuzativ dolazi i uz druge prijedloge: *S prijateljem idem u grad.*; *Svaki tjedan s prijateljicom idem na engleski.*; *S nastave su došli po loptu za tjelesni odgoj.*; *Petkom na školski objed dolazim prvi.* (Isto 2007: 35). Međutim, koje značenje imaju takvi akuzativi nije navedeno. Zato prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića akuzativ s prijedlogom *u* (*u grad*) označuje cilj kretanja koji se nalazi u unutrašnjosti čega, a akuzativ s prijedlogom *na* (*na engleski*) apstraktne predmete koji su cilj kretanja ili pak akuzativ u izrazu *na školski objed* koji označuje točno vrijeme nekakvog događanja. S druge strane, prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića prijedložni akuzativi *u grad* i *na engleski* u funkciji priložne oznake mjesta, a prijedložni akuzativ *na školski objed* u funkciji priložne oznake vremena. Nadalje, akuzativ s prijedlogom *po* (*doći po loptu za tjelesni odgoj*) prema *Gramatici* J. Silića i I.

Pranjkovića ima značenje razloga ili cilja kretanja s pretpostavkom da se predmet koji je razlog ili cilj kretanja uzme i vrati na mjesto na kojemu se nalazi govornik. S druge strane, prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića akuzativ u primjeru *doći po loptu za tjelesni odgoj* u funkciji je atributa. Naposljetku, u udžbeniku se ukazuje na pogrešnu uporabu imenice *kći* u akuzativu. Tako su ispravne rečenice *Posjetio je kćer* umjesto *Posjetio je kći* te *Njegova kći nije išla na izlet* umjesto *Njegova kćer nije išla na izlet*. (Isto 2007: 36). Drugim riječima, oblik *kći* je u nominativu, a oblik *kćer* u akuzativu. Na samom kraju, kazuje se da je A=N za imenice koje označavaju što neživo i da je A=G za imenice koje označavaju što živo.

U sljedećem poglavlju dat ću pregled sintakse akuzativa u odabranim udžbenicima za 6. razred osnovne škole i to u poglavlju o objektu. Dakle, prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu učenici u 6. razredu na nastavi hrvatskoga jezika trebaju znati objasniti strukturu jednostavne rečenice (proširene i neproširene), prepoznati subjekt, predikat i dopune predikatu u jednostavnoj proširenoj rečenici, uočiti i prepoznati objekt u rečenici, razlikovati i objasniti izravni i neizravni objekt u rečenici.

U udžbeniku *Hrvatski jezik: jezik, izražavanje i stvaranje* za VI. razred osnovne škole S. Težaka i Z. Diklića iz 1995. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o rečenici i vrsti rečenica. Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak (tekst *U poslovnom vlaku Zagreb – Rijeka*) u kojemu su promatrali jednostavne rečenice s dopunama predikatu, trebali su utvrditi tko radi, što radi i na koga ili što se prenosi radnja – primjeri: *Žena čita knjigu.*; *Konduktar pozdravlja putnike.*; *Mladić uzima novine.* (Težak i Diklić 1995: 47). Potom su pobliže promatrali rečenicu *Žena čita knjigu* na temelju koje su trebali odgovoriti što je imenica *žena*, a što skup riječi *čita knjigu* u rečenici. Autori zaključuju da je *žena* subjekt, a *čita knjigu* predikatni skup koji

se sastoji od glagola *čita* i imenice *knjigu*, koja je u akuzativu. Dakle, riječ *knjigu* je dopuna glagolu *čita*, a na kojoj se vrši radnja te odgovara na pitanje *što* (radi se o neživome); pitanje *koga*, međutim, postavlja se kada se radi o imenici koja znači što živo kao što je to imenica *putnike* u rečenici *Konduktar pozdravlja putnike*. Na kraju, navodi se da objekt osim u akuzativu može biti i u svim ostalim padežima osim u nominativu i vokativu. Više o tome nije rečeno niti su dani primjeri toga. Možemo zaključiti da su akuzativi *knjigu* u *čitati knjigu*, *putnike* u *pozdravljati putnike* i *novine* u *uzimati novine* akuzativi izravnog objekta.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 6 Z.* Lugarić i N. Koharovića iz 2000. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o rečenici. Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak (ulomak iz djela *Slikar u šumi* S. Škrinjarić), trebali su promotriti istaknute riječi u rečenicama iz teksta te odgovoriti kojemu skupu one pripadaju. Primjeri: *Slikar je rano izgubio roditelje.*; *Gazdarica je povisivala stanarinu.* (Lugarić i Koharović 2000: 12). Navodi se da su istaknute riječi predikatni skup koji se sastoji od glagola i imenice u akuzativu odnosno od radnje i predmeta radnje (objekta). Potom su dani primjeri s objektom u različitim padežima; objekt u akuzativu nazvan je izravnim ili bližim objektom, a objekt u ostalim padežima, osim u nominativu i vokativu, neizravnim ili daljim objektom. Isto tako, naznačuje se da je izravni objekt i onaj u dijelnom genitivu koji se može zamijeniti akuzativom i njime se onda izriče cjelina te slavenskim genitivom karakterističnim za slavenske jezike koji dolazi u negacijskim konstrukcijama, a čijom se zamjenom s akuzativom ne mijenja značenje u rečenici. Primjer slavenskog genitiva: *Nije imao namještenja.* / *Nije imao namještenje.* Primjer partitivnog genitiva: *Daj mi papira.* / *Daj mi papir.* (Isto 2000: 13). Nadalje, autori navode da uz jedan glagol mogu stajati dva objekta u istom padežu (npr. u akuzativu, slavenskom genitivu ili instrumentalu)

ili u različitim padežima. Primjeri: *Braću i sestre nije imao.*; *Slikar nije imao namještenja ni stana / Slikar nije imao namještenje ni stan.*; *...što se koristi i električkom i tušem.*; *...jednog mu je jutro uručila otkaz.* (Isto 2000: 14). Prema I. Zovko Dinković koja se bavila problematikom određivanja izravnih objekata u hrvatskome jeziku odnosno o mogućnosti postojanja dva objekta u akuzativu, to je u ovim primjerima potvrđeno. Također, i u gramatikama E. Barić i sur. i D. Ragaža navodi se da se uz jedan glagol mogu javljati dva izravna objekta i to na temelju toga što su oba objekta označena akuzativom (ili partitivnim i slavenskim genitivom). Primjer s dva objekta u akuzativu je *Braću i sestre nije imao*; s dva objekta u slavenskom genitivu odnosno akuzativu *Slikar nije imao namještenja ni stana / Slikar nije imao namještenje ni stan*. Međutim, u *Gramatici* D. Ragaža i *Sintaksi* R. Katičića rečeno je kako u konstrukcijama s dva objekta u akuzativu jedan uvijek označava osobu, a drugi predmet što ovdje nije slučaj jer su oba akuzativa u navedenim primjerima ili osobe ili nešto neživo. Isto tako, prema I. Zovko Dinković glagoli koji otvaraju mjesto dvama objektima u akuzativu su *učiti, podučavati, (za)tražiti, (za)moliti, (u)pitati, stajati (razg. koštati)*, ali ne i glagol *(ne) imati* koji je upotrebljen u primjeru iz udžbenika. Konačno, u zadnjem primjeru *...jednog mu je jutro uručila otkaz* glagol *uručiti* otvara mjesto dvama objektima: izravnom objektu odnosno objektu u akuzativu – imenici *otkaz* i neizravnom objektu odnosno objektu u dativu – zamjenici *mu*.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 6* M. Pauna iz 2001. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o rečenici odnosno o dodacima glagolu. Nakon što su pročitali lingvometodički predložak (ulomak iz djela *Plesna haljina žutog maslačka* S. Škrinjarić), učenici su trebali odrediti rečenične dijelove u zadanoj rečenici i odgovoriti u kojem je padežu imenica (ili imenska riječ) koja je dodatak glagolu. Primjer: *Pauk će izatkati haljinu*. (Paun 2001: 45). Ovdje se radi o akuzativu izravnog objekta (imenica *haljinu*). Autor

navodi da je predmet na koji prelazi radnja objekt te da on može biti u svim padežima osim u nominativu i lokativu. Također objašnjava odnos akuzativa cjeline i dijelnog genitiva, razliku izravnog i neizravnog objekta te prijedložne objekte koji se svrstavaju pod neizravne objekte kao i učestalo zamjenjivanje akuzativa s nominativom odnosno nemogućnost prepoznavanja izravnog objekta. Primjer: *Učinit ću nekome radost*. (Isto 2001: 48). Ovdje glagol *učiniti* otvara mjesto dvama objektima, objektu u dativu (zamjenica *nekome*) i objektu u akuzativu (imenica *radost*). Ponekad se zna postaviti pitanje – je li imenica *radost* u nominativu ili u akuzativu te je li ovdje riječ o izravnom ili neizravnom objektu? Najbolje rješenje u ovakvom slučaju je umjesto sporne riječi u rečenicu uvrstiti imenicu ženskog roda s nastavkom *-a* (npr. *jabuka*, *sreća*) jer ona ima različite oblike za nominativ i akuzativ pa će se tako vidjeti koji oblik odgovara glagolu. Dakle, možemo reći: *Učinit ću nekome sreća (jabuka)*. / *Učinit ću nekome sreću (jabuku)*. (Isto 2001: 48). Zaključujemo da je ovdje riječ o akuzativu odnosno o izravnom objektu.

U udžbeniku *Moj hrvatski 6* S. Težaka i Z. Diklića iz 2004. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o rečenici i riječima. Nakon promatranja lingvometodičkog predloška (crteži pod naslovom *Darijev susret*) učenicima se objašnjava dopuna glagolu kojom se označuje predmet radnje i koja je najčešće u akuzativu (izravni objekt). Primjeri: *Novinar fotografira dječaka*. / *Dario ugleda letjelicu*. / *Letjelica osvjetljava vrt*. (Težak i Diklić 2004: 27-28). Nakon toga daju se primjeri neizravnog objekta odnosno objekta u različitim padežima te se objašnjava odnos akuzativa cjeline i dijelnog genitiva. (*Hoćeš li čokoladu? / Hoćeš li čokolade?;* *Uzimam kruh*. / *Uzimam kruha*.). (Isto 2004: 29).

U udžbeniku *Hrvatski jezik 6* S. Težaka i suradnika iz 2005. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o hrvatskom

jeziku (gramatici i pravopisu). Nakon što su pročitali lingvometodički predložak (majčin podsjetnik sinu o obavezama koje treba izvršiti), učenici trebaju promotriti izdvojene rečenice i odgovoriti što izriču istaknute riječi. Primjeri: *Mislav piše zadaću.*; *On sprema sobu.*; *Mama misli na njega.* (Težak i sur. 2005: 38). Autori navode da su istaknute riječi dopuna glagolu kojom se izriče predmet glagolske radnje odnosno da je riječ o objektu, a koji se najčešće izriče imenicom ili zamjenicom u akuzativu. Dakle, primjeri *pisati zadaću* i *spremati sobu* imaju objekt u akuzativu, odnosno izravni objekt. Što se tiče primjera *misli na koga*, prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića radi se o akuzativu s prijedlogom *na* odnosno o neizravnom objektu uz glagol koji traži dopunu. Nakon toga, u udžbeniku se objašnjava da je izravni objekt – objekt u akuzativu bez prijedloga te u genitivu koji možemo zamijeniti akuzativom. Za ovaj drugi slučaj autori daju sljedeće primjere: *On nema ni sestre ni brata.* / *On nema ni sestru ni brata.*; *Popio je soka.* / *Popio je sok.*; *Pojeo je torte.* / *Pojeo je tortu.* (Isto 2005: 39). U rečenicama *On nema ni sestre ni brata* odnosno *On nema ni sestru ni brata* radi se o slavenskom genitivu koji je zamjenjiv akuzativom te ne dolazi do promjene u značenju rečenice. U rečenicama *Popio je soka/sok*; *Pojeo je torte/tortu* radi se o partitivnom genitivu koji je zamjenjiv akuzativom, ali ima razlike u značenju – partitivni genitiv označava dio cjeline, a akuzativ cjelinu. Nadalje, objašnjava se da neizravni objekt može biti u različitim padežima osim u akuzativu i dijelnom genitivu te u nominativu (padežu subjekta i imenskoga predikata) i vokativu (padežu dozivanja). Također, navodi se da u istoj rečenici može biti izravnih i neizravnih objekata npr. *Mama je ostavila Mislavu podsjetnik.* (Isto 2005: 40). Dakle, glagol ostaviti otvara mjesto dvama objektima - neizravnom objektu odnosno objektu u dativu (imenica *Mislavu*) i izravnom objektu odnosno objektu u akuzativu (imenica *podsjetnik*). Isto tako, spominje se prijedložni objekt odnosno neizravni objekt koji se sastoji od prijedloga i imenice npr. *Pazi na sebe.*

(Isto 2005: 40). Ovdje je riječ o prijedlogu i imenici u akuzativu tj. prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića o akuzativu s prijedlogom *na* odnosno o neizravnom objektu uz glagol koji traži dopunu (glagol *paziti*). U sljedećem poglavlju pristupit ću obradi akuzativa u srednjoškolskim udžbenicima u poglavlju o deklinaciji imenica te u poglavlju o rečeničnom ustrojstvu (objekt).

AKUZATIV u rečenici najčešće izriče predmet gl. radnje.					
ZNAČENJE	PRIMJER REČENICE	SLUŽBA U REČENICI	PRIMJER REČENICE	VRSTA	PRIMJER REČENICE
predmet gl. radnje	<i>Marko čita <u>novine</u>. Novinar fotografira <u>dječaka</u>.</i>	dio predikatnog skupa	<i>Dario ugleda <u>letjelicu</u>. Gazdarica je <u>povisivala stanarinu</u>.</i>	besprijedložni akuzativ	<i>Popio je <u>sok</u>. Imam <u>glavobolju</u>.</i>
okolnosti vršenja gl. radnje:		dio subjektivnog skupa	<i>Knjige za <u>djecu</u> su mi najzanimljivije.</i>	prijedložni akuzativ	<i>Marko prolazi kroz <u>tunel</u>. Ivan silazi niz <u>brijeg</u>.</i>
mjesto	<i>Zove je u <u>polje</u>. Suze su joj <u>navrle na oči</u>.</i>			akuzativ izravnog objekta (akuzativ bez prijedloga)	<i>Konduktar pozdravlja <u>putnike</u>. Jednog mu je <u>jutra</u> uručila <u>otkaz</u>.</i>
vrijeme	<i>Lav se</i>			akuzativ	<i>Pazi na <u>sebe</u>.</i>

	<i>izgubio pred <u>početak</u> programa. U <u>srijedu</u> idem u Babinu Gredu.</i>			neizravnog objekta (akuzativ s prijedlogom)	<i>Mama misli na <u>njega</u>.</i>
način	<i>Eskimi se ljube u <u>nos</u>. Gurala je ključ na sve <u>načine</u>.</i>				
cilj	<i>Idem u <u>grad</u>. S nastave su došli po <u>loptu</u> za tjelesni odgoj.</i>				
mjera/količina (vremena)	<i>Doći ću za <u>mjesec dana</u>. Napisat ću zadaću za <u>pola sata</u>.</i>				

Tablica 7: Značenja, službe i vrste akuzativa u rečenici prema udžbenicima hrvatskog jezika za 5. i 6. razred osnovne škole

5.2. SINTAKSA AKUZATIVA U SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

5.2.1 Sintaksa akuzativa u udžbenicima hrvatskoga jezika za gimnazije

U ovom ću poglavlju dati pregled funkcija, vrsta i značenja akuzativa u udžbenicima za gimnazije u poglavlju o deklinaciji imenica u 2. razredu gimnazije te u poglavlju o rećenićnom ustrojstvu u 3. razredu gimnazije. Dakle, prema Nastavnom planu i programu za gimnazije ućenici u 2. razredu na nastavi hrvatskoga jezika trebaju znati objasniti pojam gramatićke kategorije te nabrojati tipove gramatićkih kategorija (kategorije vrste rijeći, kategorije oblika rijeći, kategorije poloŹaja rijeći i kategorije rijeći). Unutar kategorije vrste rijeći radi se na kriterijima razdiobe rijeći na vrste odnosno na promjenjivim i nepromjenjivim rijećima – kada se govori o imenicama, ućenici trebaju znati pravilno deklinirati imenice te objasniti gramatićka obiljeŹja imenica (rod, broj i padeŹ). Tako ću u narednom poglavlju pristupiti obradi akuzativa u udŹbenicima za 2. razred gimnazije u poglavlju o sklonidbi imenica.

U udŹbeniku *Hrvatski jezik 2* J. Silića iz 2001. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o deklinaciji imenica u poglavlju o imenicama (promjenjive vrste rijeći). Autor na poćetku objašnjava akuzativne nastavke u jednini i množini (morfologiju akuzativa), a potom i ulogu akuzativa u rećenici (sintaksu akuzativa) – tako navodi da se akuzativom izriće objekt, mjera i vrijeme. Da se akuzativom izriće objekt pojašnjava na primjeru rećenice *Ivan voli strica* (Silić 2001: 19) te takav akuzativ naziva akuzativom (bliŹega) objekta. Nadalje, u rećenici *Dajte mi kilogram krumpira* (Isto 2001: 19) imenica *krumpira* određuje se kao akuzativ mjere. Naime, prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića radi se o besprijedloŹnom akuzativu koji oznaćuje kolićinu ćega i odgovara na pitanje koliko je ćega. Također, prema I. Matas Ivanković radi se o okamenjenom akuzativu na ćijem je mjestu trebao doći neki drugi padeŹ, odnosno u ovom

slučaju, genitiv. Isto tako, glagol *dati* u ovoj rečenici otvara mjesto dvama objektima – neizravnom objektu tj. objektu u dativu (zamjenica *mi*) te izravnom objektu tj. objektu u (izraz *kilogram krumpira*). Nadalje, u rečenici *Stići će svaki čas* (Isto 2001: 19) navodi se da se akuzativ *čas* u izrazu *svaki čas* naziva temporalnim akuzativom ili vremenskim akuzativom, akuzativom koji uvijek dolazi uz pridjev ili pridjevnu riječ (pridjevna riječ *svaki*). Tako u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića piše da je vremenski akuzativ sličan vremenskomu genitivu i nerijetko zamjenjiv njime. Dakle, može se reći *Stići će svaki čas* ili *Stići se svakog časa*. S druge strane, prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića radi se o priložnoj oznaci vremena koja obavezno dolazi uz atribut (pridjevna riječ *svaki*).

U udžbeniku *Fon-Fon 2* D. Dujmović-Markusi iz 2005. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o imenicama u poglavlju o promjenjivim vrstama riječi. Autorica je naime dala kratki pregled padeža i njihovih najbitnijih obilježja kao svojevrsno ponavljanje već usvojenog osnovnoškolskog gradiva. Tako akuzativ naziva padežom objekta odnosno predmeta radnje koji odgovara na pitanja *koga? što?* te daje primjer rečenica s akuzativom: *Majka promatra dijete.*; *Pas promatra loptu.* (Dujmović-Markusi 2005: 28). Dakle, ovdje se radi o besprijedložnim akuzativima odnosno o akuzativima izravnog objekta.

Nakon osvrta na obradu akuzativa u udžbenicima za 2. razred gimnazije, u narednom dijelu pisat ću o sintaksi akuzativa u udžbenicima za 3. razred gimnazije u poglavlju o rečeničnom ustrojstvu odnosno o objektu. Tako prema Nastavnom planu i programu za gimnazije učenici u 3. razredu na nastavi hrvatskoga jezika trebaju znati objasniti pojam sintakse (gramatičke discipline u kojoj se proučavaju odnosi među jedinicama u nizu), nabrojati jedinice sintakse (riječ, skup riječi i rečenica), objasniti pojam spojeva riječi i pojam rečenice, nabrojati i objasniti članove rečeničnog ustrojstva (predikat, subjekt, objekt,

priložna oznaka, atribut i apozicija). Slijedi prikaz obrade akuzativa u odabranim gimnazijskim udžbenicima za 3. razred.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 3 I*. Pranjkovića iz 1998. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o gramatičkom ustrojstvu rečenice. Autor definira objekt kao predmet zahvaćen glagolskom radnjom. Potom objašnjava dvije osnovne vste objekta: izravni i neizravni objekt. Za izravni objekt navodi da dolazi uz prijelazne glagole i da se nalazi u akuzativu te daje primjere: *Otac skuplja knjige.*; *Djeca beru jabuke.*; *Seljani grade školu.* (Pranjković 1998: 31). Također dodaje da objekt uz prijelazne glagole često zna biti obvezan ako bez objekta radnja postaje neobavijesna (**Otac skuplja.*; **Djeca beru.*; **Seljani grade.*). Isto tako, daje primjer s glagolima *pjevati* i *kopati* (npr. *pjevati pjesmu*, *kopati zemlju*) gdje je objekt gotovo svediv na jedan (na *pjesmu* i *zemlju*) pa je zapravo sadržan u samome glagolu. (Isto 1998: 32). Nadalje, objašnjava da izravni objekt osim u akuzativu može biti i u genitivu i to dijelnom i slavenskom genitivu. Tako kaže da se dijelni ili partitivni genitiv upotrebljava umjesto akuzativa kada se radi o dijelu cjeline, npr. *Dodajte mi kruha* umjesto *Dodajte mi kruh* (Isto 1998: 31), a slavenski genitiv (koji se javlja u slavenskim jezicima) u niječnim konstrukcijama, npr. *Nisu napuštali grada.*; *Nisam ni vidio tvornice.*; *Nije ni pogledao djeteta* umjesto *Nisu napuštali grad.*; *Nisam ni vidio tvornicu.*; *Nije ni pogledao dijete.* (Isto 1998: 31). Nadalje, navodi da se uz glagole stanja i kretanja kao što su *ležati*, *stajati*, *sjediti*, *zaustaviti se*, *ići*, *lutati*, *koračati* i sl. često pojavljuje objekt koji je već sadržan u samom glagolu, npr. *Sad će trčati glavnu utrku.* (Isto 1998: 33). Takav objekt, kaže, naziva se unutrašnji objekt. Također, S. Babić ga naziva i tautološkim objektom jer je njegov korijen jednak glagolskom korijenu. S druge strane, primjer *trčati utrku* prema M. Birtić i I. Matas Ivanković je primjer akuzativne dopune uz sportski glagol jer je unutarnji objekt ograničen na dvije ili tri leksičke jedinice (npr. muku

mučiti), dok uz sportske glagole može doći više od tri dopune (npr. *trčati utрку/štafetu/maraton/alku/kvalifikacije/dionicu...*) Isto tako, unutarnji objekti nekih glagola u akuzativu mogu se zamijeniti instrumentalom što nije slučaj kod akuzativnih dopuna sportskih glagola. Primjer pravog unutarnjeg objekta u akuzativu bi tako bio *živjeti svoj život* koji je zamjenjiv objektom u instrumentalu; dakle, *živjeti svojim životom*. S druge strane, akuzativnu dopunu uz sportski glagol ne možemo zamijeniti instrumentalnom dopunom što možemo vidjeti na našem primjeru – *trčati utрку/*trčati utrkom*. Izuzetak je jedino glagol *plivati*: *plivati kraul/plivati kraulom*. Također, unutrašnji objekti dolaze uz neprijelazne glagole pa se oni uzimaju kao indirektni objekti dok tzv. sportski glagoli pokazuju znakove prijelaznosti te se akuzativne dopune ubrajaju u izravne objekte. Nadalje, I. Pranjković u udžbeniku navodi da postoje dva oblika objekta: besprijedložni objekt i prijedložni objekt te među ostalim daje primjer besprijedložnog objekta u akuzativu – *Pročitaj drugu pjesmu*. (Isto 1998: 33) i prijedložnog objekta u akuzativu – *Ne miješajte se u tuđe stvari*. (Isto 1998: 33). Dakle, objekt *pjesmu* u prvom primjeru je direktni objekt, a objekt *u tuđe stvari* u drugom primjeru indirektni objekt odnosno prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića akuzativ s prijedlogom *u* sa značenjem cilja kretanja koji se nalazi u unutrašnjosti čega ili prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića priložna oznaka mejsta. Naposljetku, I. Pranjković u udžbeniku zaključuje da se u rečenici mogu nalaziti objekti u različitim padežima odnosno predmeti koji su na različit način uključeni u radnju. Tako daje primjere rečenica s objektom u akuzativu i nekom drugom padežu: objekt u akuzativu i objekt u genitivu: *Lišili su nas njegove pomoći.*; objekt u akuzativu i objekt u dativu: *Kuću su iznajmili izbjeglicama.*; objekt u akuzativu i objekt u lokativu: *Uhvatili smo ih u laži.*; objekt u akuzativu i objekt u instrumentalu: *Poslužili su ih domaćim vinom*. (Isto 1998: 33). Što se

tiče akuzativa u ovim rečenicama, riječ je o besprijedložnim akuzativima odnosno o akuzativima izravnog objekta.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 3* M. Znika i J. Vignjević iz 2001. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o rečeničnim dijelovima (sintaksa i pravopis). Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak (sličice sa savjetima o tome što činiti umjesto pušenja), učenici su trebali odgovoriti koje sličice imaju objektnu funkciju – primjeri: *pojesti jabuku*, *voziti bicikl*, *oprati rublje*, *zaljubiti se u koga*, *igrati košarku*... (Znika i Vignjević 2001: 42). Autorice potom definiraju objekt kao dio rečenice kojemu mjesto u rečenici otvara glagol ili oglagoljeni izraz, a koji im određuje padež. Zatim se navodi da u rečenici može stajati ili jedan objekt – pr. *Štitili smo našu kožnu industriju* ili više objekata – pr. *Pokazala bih ja tebi zube* kao i da ima rečenica koje ne sadrže objekt – pr. *Njegove noge sada miruju* (Isto 2001: 43). Dakle, u prvoj rečenici objekt odnosno objektna sintagma *našu kožnu industriju* je objekt izravnog objekta; u drugoj rečenici glagol *pokazati* otvara mjesto dvama objektima i to objektu u dativu, dakle indirektnom objektu (zamjenica *tebi*) te objektu u akuzativu, dakle direktno objektu (imenica *zube*). U trećoj rečenici nema objekata jer glagolu kao što je glagol *mirovati* nije potreban objekt da bi se ostvario njegov sadržaj (*ruke miruju*). Nadalje, autorice objašnjavaju dva oblika objekta (besprijedložni i prijedložni objekt) i njihove vrste. Za besprijedložni objekt tako navode da su njegove vrste izravni objekt, neizravni objekt i unutrašnji objekt te da ima rečenica koje sadrže više objekata, rečenica s neizrečenim objektom te rečenica bez objekta. Prvo, što se tiče izravnog objekta, autorice ga definiraju kao objekt u akuzativu kojem mjesto otvaraju prijelazni glagoli, kao gl. *piti*, *pjevati*, *sanjati*, *pljusnuti*, *spustiti* i sl. te neke predikatne riječi, Npr. *Stid vas bilo.*; *Strah me je.*; *Ribare nije bilo briga.* (Isto 2001: 44). Također, uz neke prijelazne glagole mora doći objekt jer bez njega rečenica ne bi

imala smisla, npr. *Obliše ga suze*. (**Obliše suze.*); *Mati zatvori pismo*. (**Mati zatvori.*), kao što uz neke prijelazne glagole nije potrebno izricati objekt jer je jasan iz konteksta, npr. *Ona pjeva. (pjesmu)*; *Ore. (zemlju)*; *Ne vidi. (slijep je)*; *Ne čuje. (gluh je)*. (Isto 2001: 44). Također, I. Pranjković navodi da je uz glagole *pjevati* i *kopati* objekt gotovo svediv na jedan pa je zapravo sadržan u samome glagolu (*pjevati zemlju*; *kopati zemlju*). Nadalje, autorice u udžbeniku navode da uz neke prijelazne glagole umjesto objekta u akuzativu može doći i objekt u genitivu kojim se onda umjesto cjeline izriče njezin dio (dijelni ili partitivni genitiv) – primjeri: *Iz pehara na škrinji gutne vina.*; *Hoću crne kave* umjesto *Iz pehara na škrinji gutne vino.*; *Hoću crnu kavu*. Isto tako, i neke druge imenice koje se zamišljaju kao da su cjelina (tvar) mogu doći u dijelnom genitivu, npr. *Duša moja našla bi sebi puta* umjesto *Duša moja našla bi sebi put.*; *Htio sam utjehe* umjesto *Htio sam utjehu*. (Isto 2001: 44). Također, uz negirane prijelazne glagole dolazi objekt u genitivu koji se može zamijeniti akuzativom i tada se ne mijenja značenje, npr. *Ne vidi se izlaza iz krize.* / *Ne vidi se izlaz iz krize.*; *Nije ni taknula knjige.* / *Nije ni taknula knjigu*. (Isto 2001: 45). Nadalje, autorice objašnjavaju neizravni objekt kojem mjesto otvaraju neprijelazni glagoli koji ne mogu imati objekt u akuzativu. Nakon toga navodi se da je unutrašnji objekt vrsta besprijedložnog objekta čije je značenje već sadržano u samom glagolu, npr. *Ne brini tuđu brigu.*; *Mislio je crne misli*. (Isto 2001: 45). S druge strane, autorice objašnjavaju da prijedložnom objektu mjesto otvaraju predikatni neprijelazni glagoli te da takav objekt može biti u različitim padežima. Primjeri prijedložnog objekta u akuzativu su tako sljedeći: *Namjerio si se na lopova.*; *Zaljubio se u Ciganku*. (Isto 2001: 46). U prvoj rečenici objekt *na lopova* je objekt u akuzativu s prijedlogom *na* odnosno prema Gramatici J. Silića i I. Pranjkovića neizravni objekt uz glagol koji traži dopunu (gl. *namjeriti se*) odnosno prema Gramatici S. Težaka i S. Babića, jednostavno, prijedložni objekt. U drugoj je rečenici pak riječ

o objektu u akuzativu s prijedlogom *u* sa značenjem predmeta radnje (*zaljubiti se u koga*). Nadalje, autorice navode da, što se tiče rečenica po izricanju objekta, razlikujemo rečenice s više objekata, npr. rečenice s dva objekta u akuzativu: *Ja bih vas molio sada još ovo.*; *Ja sam ga to naučio.*; rečenice s objektima u genitivu i akuzativu: *Izbavi me ove muke.*; *One su nas naučile pameti.*; rečenice s objektima u dativu i akuzativu: *Kupio sam bratu knjigu.*; *Naučit ću ja tebe koječemu.*; rečenice s objektima u akuzativu i lokativu: *Ne ometajte me u poslu!*; rečenice s objektima u akuzativu i instrumentalu: *Iznenadili ste me svojim ponašanjem.*; *Ponudio me je cigaretom.* (Isto 2001: 46-47). U svakoj rečenici radi se o akuzativima izravnog objekta te je posebno zanimljiva prva rečenica u kojoj jedan glagol otvara mjesto dvama objektima u akuzativu (*moliti vas ovo*). Naime, prema, uz glagol *moliti* te uz još neke glagole kao što su *učiti*, *podučavati*, *tražiti*, *pitati*, *stajati* (razg. *koštati*) mogu stajati dva objekta u akuzativu odnosno prema gramatikama E. Barić i sur. i D. Ragaža ti glagoli mogu otvarati mjesto dvama objektima u akuzativu od kojih jedan uvijek označava osobu, a drugi predmet te je izravan samo onaj koji označava osobu jer u pasivnim rečenicama može postati subjekt (kako se navodi u *Gramatici* D. Ragaža i *Sintaksi* R. Katičića). Tako su u rečenici *Ja bih vas molio sada još ovo* objekti *vas* i *ovo* u akuzativu, od kojih je zamjenica *vas* izravni objekt jer označava osobu, a zamjenica *ovo* neizravni objekt jer označava predmet. Nadalje, autorice u udžbeniku navode da u rečenicama s neizrečenim objektom objekt nije izrečen jer nije važan odnosno jer je s obavijesnoga gledišta već poznat. Primjeri: *A: Pišeš li zadaću? B: Pišem.*; *A: Javi se roditeljima! B: Javit ću se.* Rečenice *Pišem* i *Javit ću se* su rečenice s neizrečenim objektom. (Isto 2001: 47). Naposljetku, autorice pišu da su rečenice bez objekta one rečenice u kojima glagoli ne otvaraju mjesto objektu jer im nije potreban za ostvarivanje njihova

sadržaja. To su npr. glagoli *ići, hodati, skijati se, sjediti, mirovati, ležati* i sl. (Isto 2001: 47).

U udžbeniku *Fon-Fon 3* D. Dujmović-Markusi iz 2004. godine akuzativ se objašnjava unutar potpoglavlja o objektu u poglavlju o gramatičkom ustrojstvu rečenice. Nakon čitanja lingvometodičkog predloška (članak o nogometnoj lopti iz *Drva znanja*), učenici su trebali odrediti dijelove rečeničnog ustrojstva u svakoj istaknutoj rečenici. Autorica na početku definira objekt kao predmet radnje čije mjesto u rečenici otvara glagol te se izriče imenskom riječju. Nakon toga navodi da, ako je takav glagol prijelazni, da će objekt biti u akuzativu (primjerice *čuti koga? što?*), a ako je pak neprijelazni, da će objekt biti u nekom drugom padežu osim u nominativu ili vokativu (primjerice *razmišlja se o komu? čemu?*). Autorica potom ističe da mnogi glagoli imaju uz sebe dva objekta (objekt u akuzativu i u još jednom padežu) – npr. glagol *izbaviti* otvara mjesto akuzativu i genitivu: *Izbaviti prijatelja iz nevolje.*; glagol *dati* otvara mjesto akuzativu i dativu: *Dajem ulaznicu Josipu.*; glagol *zamijeniti* otvara mjesto akuzativu i instrumentalu: *Zamijenit ću kabanicu kišobranom.* (Dujmović-Markusi 2004: 47). Nakon toga, autorica daje objašnjenje za pojmove izravnog i neizravnog objekta. Kada govori o izravnom objektu, navodi da mu mjesto u rečenici otvaraju prijelazni glagoli i da je gotovo uvijek u akuzativu – npr. *Promatram ulicu*, kao i da je takav objekt uvijek besprijedložan – npr. *Čitamo novine.* (Isto 2004: 48). Također, dodaje da prijelazni glagoli kao što su *učiti, moliti, pitati* otvaraju mjesto dvama objektima u akuzativu. Nadalje, objašnjava da se izravni objekt može izreći i genitivom koji se može zamijeniti akuzativom: to su dijelni genitiv – *Kupio sam jabuka. / Kupio sam jabuke.*; *Imaš li pameti? / Imaš li pamet?* (uz promjenu značenja) te slavenski genitiv – *Ne vidim kraja. / Ne vidim kraj.*; *Ne zna ni riječi. / Ne zna ni riječ.* (bez promjene značenja). (Isto 2004: 49) Što se tiče neizravnog objekta, navodi se da mu mjesto u rečenici

otvaraju neprijelazni glagoli te da može doći u različitim padežima (osim u nominativu i vokativu) pa se među ostalim daju i primjere neizravnog objekta u akuzativu s prijedlogom – *Mislim na vas.*; *Znamo za izlet.*; *Pitaju za tebe.* (Isto 2004: 48;56). Naime, prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića radi se o neizravnom objektu uz glagol koji traži dopunu (gl. *misliti*). Naposljetku, autorica daje i primjer unutrašnjeg objekta odnosno primjere u kojima se uz neke glagole nalazi objekt istoga korijena – *lov loviti, noć noćiti, život živjeti.* (Isto 2004: 48). Prema M. Birtić i I. Matas Ivanković, unutarnji objekti nekih glagola u akuzativu mogu se zamijeniti instrumentalom; tako se akuzativ *život* u sintagmi *život živjeti* može zamijeniti instrumentalom – dakle, moguće je reći i *životom živjeti*. U sljedećem poglavlju pristupit ću obradi sintakse akuzativa u udžbenicima za strukovne škole.

AKUZATIV se naziva padežom objekta odnosno predmeta gl. radnje.			
ZNAČENJE	PRIMJER REČENICE	VRSTA	PRIMJER REČENICE
predmet gl. radnje	<i>Ivan voli <u>strica</u>.</i> <i>Pas promatra <u>loptu</u>.</i>	vremenski ili temporalni akuzativ	<i>Stići će svaki <u>čas</u>.</i>
mjera	<i>Dajte mi <u>kilogram</u> krumpira.</i>	akuzativ izravnog objekta (akuzativ bez prijedloga)	<i>Djeca beru <u>jabuke</u>.</i> <i>Pokazala bih ja tebi <u>zube</u>.</i>

vrijeme	<i>Stići će svaki <u>čas</u>.</i>	akuzativ neizravnog objekta (akuzativ s prijedlogom)	<i>Mislim na <u>vas</u>. Pitaju za <u>tebe</u>.</i>
		akuzativ besprijedložnog objekta	<i>Pročitaj drugu <u>pjesmu</u>. Kupio sam bratu <u>knjigu</u>.</i>
		akuzativ prijedložnog objekta	<i>Ne miješajte se u tuđe <u>stvari</u>. Namjerio si se na <u>lopova</u>.</i>
		akuzativ unutrašnjeg objekta	<i>Sad će trčati glavnu <u>utrku</u>. Mislio je crne <u>misli</u>.</i>

Tablica 8: Vrste i značenja akuzativa u rečenici prema udžbenicima hrvatskog jezika za 2. i 3. razred gimnazije

5.2.2 Sintaksa akuzativa u udžbenicima hrvatskoga jezika za strukovne škole

U ovom ću poglavlju dati osvrt na sintaksu akuzativa odnosno obradu funkcija, značenja i vrsta akuzativa u udžbenicima za strukovne škole (trogodišnje i četverogodišnje) u poglavlju o deklinaciji imenica u udžbenicima za 2. razred i u poglavlju o rečeničnom ustrojstvu odnosno o objektu za 3. razred

u četverogodišnjim strukovnim školama te u poglavlju o rečeničnom ustrojstvu odnosno o objektu u 2. razredu trogodišnjih strukovnih škola.

Dakle, što se tiče udžbenika za 2. razred strukovnih škola, prema Nastavnom planu i programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom 4-4-3-3) učenici u 2. razredu na nastavi hrvatskoga jezika (kao i učenici u 2. razredu gimnazije) trebaju znati objasniti pojam gramatičke kategorije te nabrojati tipove gramatičkih kategorija (kategorije vrste riječi, kategorije oblika riječi, kategorije položaja riječi i kategorije riječi). Unutar kategorije vrste riječi radi se na kriterijima razdiobe riječi na vrste odnosno na promjenjivim i nepromjenjivim riječima – kada se govori o imenicama, učenici trebaju znati pravilno deklinirati imenice te objasniti gramatička obilježja imenica (rod, broj i padež). S druge strane, prema Nastavnom planu i programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom 3-3-3-3) učenici u 2. razredu na nastavi hrvatskoga jezika trebaju znati navesti i objasniti vrste riječi (promjenjive i nepromjenjive riječi), objasniti kriterije razdiobe riječi na vrste, te u vezi s imenicama objasniti gramatička obilježja imenica (rod, broj i padež) kao i pravilno deklinirati imenice. Dakle, u narednom ću poglavlju dati osvrt na sintaksu akuzativa u udžbenicima za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola u poglavlju o deklinaciji imenica.

U udžbeniku *Hrvatski jezik i književnost 2* D. Rosandića iz 1998. akuzativ se objašnjava u potpoglavlju o imenicama i padežima u poglavlju o hrvatskom humanizmu i renesansi. Učenicima je na temelju lingvometodičkog predloška (tekst o Dubrovniku) kratko objašnjeno što je to deklinacija imenica, što su padeži, koji su njihovi nazivi te temeljno značenje padeža u hrvatskom jeziku. Za akuzativ se tako navodi samo to da je četvrti padež u hrvatskom jeziku, da je stari naziv akuzativa *tužiteljni* i da je njegovo osnovno značenje 'tuživanje'. Osim toga dan je jedan primjer s akuzativom (imenica *Dubrovnik*) u rečenici: *Dubrovnik su smatrali „hrvatskom Atenom“*. (Rosandić 1998: 47).

U udžbeniku *Hrvatski jezik 2* M. Čubrić iz 2001. akuzativ se ne objašnjava zasebno kao padež već se o njemu govori u potpoglavlju o sklonidbi imenica u poglavlju o vrstama riječi (o imenicama i gramatičkoj kategoriji padeža). Tako je objašnjena morfologija padeža (na temelju imenica m., ž. i s. roda), ali ne i sintaksa padeža (funkcija padeža u rečenici).

Nadalje, u ovom ću poglavlju pristupiti obradi akuzativa u udžbenicima za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola u poglavlju o rečeničnom ustrojstvu odnosno o objektu. Naime, prema Nastavnom planu i programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom 4-4-3-3) učenici u 3. razredu na nastavi hrvatskoga jezika (kao i učenici u 3. razredu gimnazije) trebaju znati objasniti pojam sintakse, nabrojati jedinice sintakse (riječ, skup riječi i rečenica), objasniti pojam riječi, spojeva riječi i rečenice, nabrojati i objasniti članove rečeničnog ustrojstva (predikat, subjekt, objekt, priložna oznaka, atribut i apozicija). S druge strane, prema Nastavnom planu i programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom 3-3-3-3) učenici u 3. razredu na nastavi hrvatskoga jezika (kao i učenici u 3. razredu gimnazije i u 3. razredu četverogodišnje strukovne škole sa satnicom 4-4-3-3) trebaju znati objasniti pojam sintakse, nabrojati jedinice sintakse (riječ, skup riječi i rečenica), objasniti pojam riječi, spojeva riječi i rečenice, nabrojati i objasniti članove rečeničnog ustrojstva (predikat, subjekt, objekt, priložna oznaka, atribut i apozicija).

Prema tome, u udžbeniku *Hrvatski jezik 3* M. Kurtak iz 2001. akuzativ se objašnjava u potpoglavlju o objektu u poglavlju o gramatičkom ustrojstvu rečenice. Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak (ulomak iz djela *Posljednji Stipančići* V. Novaka), trebali su odgovoriti na neka od pitanja koja se odnose na rečenice iz teksta: npr. *Ćutjela je da očev pogled počiva neumorno na njoj, a to joj nije bilo ugodno.* (pitanje: *Gdje počiva očev pogled?*) ili *Lucija pocrveni i pruži izdaleka ocu knjigu.* (pitanje: *Što je Lucija pružila*

ocu?) (Kurtak 2001: 44). U prvoj je rečenici objekt *na njoj* prijedložni objekt koji se sastoji od zamjenice *na* i zamjenice *njoj* u dativu, dakle radi se o neizravnom objektu. U drugoj je rečenici objekt *knjigu* objekt u akuzativu odnosno izravni objekt, a objekt *ocu* objekt u dativu tj. neizravni objekt. Nadalje, nakon što je učenicima objašnjeno što je objekt, što je objekt prema vrsti riječi te koje mu riječi otvaraju mjesto u rečenici, autorica je navela da postoje dvije vrste objekta, izravni i neizravni objekt te da izravni objekt odgovara na pitanja za akuzativ (*koga? što?*), kao i da dolazi uz prijelazne glagole. Primjeri rečenica s objektom u akuzativu: *Mirjana ima visoku temperaturu.*; *I ptice vole slobodu.*; *Vodite ga odmah liječniku.* (Isto 2001: 44). Nakon toga, navedeno je da izravni objekt osim u akuzativu može stajati i u tzv. slavenskom genitivu koji dolazi u negiranim rečenicama i može zamjenjivati akuzativ bez promjene značenja. Primjeri: *Nisam donio kruha.* / *Nisam donio kruh.*; *Nisam vidjela svijeta.* / *Nisam vidjela svijet.* (Isto 2001: 45). O partitivnom genitivu koji isto tako može zamjenjivati akuzativ u rečenici (ali s promjenom značenja) nije bilo riječi u ovome udžbeniku. Osim toga, autorica objašnjava da postoje dva oblika objekta – prijedložni i besprijedložni te daje primjer besprijedložnog objekta u akuzativu: *Pročitaj pjesmu još jednom.* (Isto 2001: 45). Naposljetku, navodi se da rečenica može imati više objekata te se daju primjeri rečenica s više izravnih i neizravnih objekata: neizravni objekt i izravni objekt: *Donijeli mu samo brigu.*; *Oni su vam oduzeli slobodu.*; više izravnih objekata: *Rado jedem juhu, meso i kolače.*; *Vrtna ruža treba ljubav, njegu i brigu.* (Isto 2001: 45). U posljednjim rečenicama glagoli *jesti* i *trebati* otvaraju mjesto trima objektima u akuzativu, odnosno objektima u nabranju, od kojih svi označavaju predmet glagolske radnje.

U udžbeniku *Hrvatski jezik i književnost 3* D. Rosandića iz 2002. akuzativ se objašnjava u potpoglavlju o raščlambi jednostavne rečenice u poglavlju o hrvatskom realizmu. Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak

(ulomak iz djela *Posljednji Stipančići* V. Novaka), učenici su ponovili da su subjekt i predikat obvezni dijelovi rečenice, a atribut, apozicija, objekt i priložna oznaka dodatni dijelovi rečenice, odnosno da je rečenica koja ima samo jedan subjekt i samo jedan predikat jednostavna neproširena rečenica, a rečenica koja uz subjekt i predikat ima dodatne rečenične dijelove jednostavna proširena rečenica. Tako se objekt obrađuje u poglavlju o dodatnim rečeničnim dijelovima jednostavne proširene rečenice te o kojemu je rečeno da izriče predmet radnje, da se izravno veže na glagol, da je uvjetovan značenjem glagola te da se najčešće izriče imenicom u akuzativu. Također je navedeno da postoji pravi, bliži ili direktni objekt odnosno objekt u akuzativu te nepravi, dalji ili indirektni objekt odnosno objekt u kosim padežima. Daju se i primjeri: *Lucija čita roman*. (imenica *roman* – objekt u akuzativu odnosno bliži objekt); *Lucija proživljava razočaranje*. (imenica *razočaranje* – objekt u akuzativu odnosno bliži objekt); *Lucija se predavala snovima...* (imenica *snovima* – objekt u dativu odnosno dalji objekt). (Rosandić 2002: 71).

U udžbeniku *Hrvatski jezik 3* S. Zrinjan iz 2006. akuzativ se objašnjava u potpoglavlju o gramatičkom ustrojstvu rečenice u poglavlju o sintaksi. Nakon što su učenici pročitali lingvometodički predložak (ulomak iz djela *Močvarni lovac* V. Stahuljak), objašnjeno im je da su članovi rečeničnog ustrojstva subjekt, predikat, objekt, priložna oznaka, atribut i apozicija odnosno da su subjekt, predikat, objekt i priložna oznaka samostalni, a atribut i apozicija nesamostalni dijelovi rečenice. Tako je u poglavlju o objektu objašnjeno da je objekt predmet radnje, da mu mjesto u rečenici otvara glagol, da se može javljati u svim padežima osim u nominativu i vokativu te da je objekt po vrsti riječi imenica, zamjenica, poimeničeni pridjev ili broj. Daje se primjer rečenice s objektom u akuzativu koji se naziva bližim, direktnim ili izravnim objektom: *Roza usmjeri čamac...* (Zrinjan 2006: 13). Također, navodi se da izravni objekt osim u

akuzativu može biti i u slavenskom genitivu (*Nisam dočekala kruha. / Nisam dočekala kruh.*) te u partitivnom genitivu (*Ponudila mi je čokolade. / Ponudila mi je čokoladu.*). (Isto 2006: 14). Autorica zaključuje da je izravni objekt objekt u akuzativu bez prijedloga te u genitivu (slavenskom i partitivnom). Nakon toga daje se primjer rečenice s neizravnim objektima (objektom u nekom od kosih padeža osim u akuzativu bez prijedloga i slavenskom i partitivnom genitivu) i to s objektom u dativu i objektom u akuzativu s prijedlogom: *Učini joj se da je zapela o nešto.* (Isto 2006: 14). Prema *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića, skup riječ *o nešto* sastoji se od prijedloga *o* i zamjenice *nešto* u akuzativu sa značenjem predmeta na kojem se završava nekakvo kretanje ili druga aktivnost ili na kojem dolazi do dodira dvaju predmeta, odnosno prema *Gramatici* S. Težaka i S. Babića o prijedložnom akuzativu u funkciji priložne oznake mjesta.

U narednom će poglavlju biti riječi o sintaksi akuzativa u odabranim udžbenicima za 2. razred trogodišnjih strukovnih škola gdje se akuzativ obrađuje u poglavlju o deklinaciji imenica i rečeničnom ustrojstvu odnosno o objektu. Prema Nastavnom planu i programu za trogodišnje strukovne škole (sa satnicom 3-3-3) učenici u 2. razredu na nastavi hrvatskoga jezika trebaju znati navesti i objasniti vrste riječi (promjenjive i nepromjenjive riječi), objasniti kriterije razdiobe riječi na vrste, te u vezi s imenicama objasniti rod, broj i padež imenica te pravilno deklinirati imenice.

Dakle, u udžbeniku *Hrvatski jezik* S. Težaka i Z. Diklića iz 1999. godine akuzativ se objašnjava u potpoglavlju o rečenici u poglavlju o sintaksi hrvatskog standardnog jezika. Učenicima se na početku objašnjava da su osnovni dijelovi rečeničnog ustrojstva predikat, subjekt, objekt i priložne oznake. Nakon toga, što se tiče objekta, navodi se da je objekt predmet radnje odnosno da mu mjesto u rečenici otvaraju prijelazni glagoli. Daje se primjer: *Povjetarac nosi riječi u daljinu.* (Težak i Diklić 1999: 91). Međutim, skup riječi u daljinu je priložna

oznaka mjesta, a ne prijedložni objekt u akuzativu jer se priložna oznaka za razliku od objekta može kazati drugim riječima – odnosno, rečenica se može oblikovati i na sljedeći način: *Povjetarac nosi riječi daleko*. U ostalim primjerima uz osnovne rečenične dijelove pojavljuju se i dodatni dijelovi rečeničnog ustrojstva (atribut i apozicija). Tako uz objekt ili subjekt može stajati i apozicija (imenica koja pobliže označuje drugu imenicu) kao u primjeru *Književnik Šenoa je napisao roman Kletvu* gdje je imenica *Kletvu* objekt, a imenica *roman* apozicija odnosno imenica *Šenoa* subjekt, a imenica *književnik* apozicija. (Isto 1999: 92). Nadalje, navodi se da uz apoziciju može stajati atribut (pridjev ili zamjenica koja pobliže označuje imenicu) pa je riječ o apozicijskoj sintagmi odnosno da apozicija s objektom čini objektu sintagmu, a apozicija sa subjektom subjektu sintagmu. To je prikazano u primjeru *Hrvatski književnik Šenoa je napisao povijesni roman Kletvu* gdje je *povijesni roman Kletvu* objektna sintagma, a *hrvatski književnik Šenoa* subjektu sintagma. Drugim riječima, imenica *Kletvu* je objekt, imenica *roman* je apozicija koja se veže na objekt, a pridjev *povijesni* atribut koji se veže na apoziciju. (Isto 1999: 92). Međutim, nigdje se ne navodi koje su vrste i oblici objekta odnosno nema riječi o objektu u akuzativu iako se iz prethodnih primjera da zaključiti da su svi objekti u akuzativu.

U udžbeniku *Hrvatski jezik 2* S. Zrinjan iz 2003. godine u potpoglavlju o deklinaciji imenica u poglavlju o morfologiji objašnjava se sklonidba imenica za muški, ženski i srednji rod odnosno gramatički morfemi koji se dodaju na osnovu riječi; međutim, o sintaksi padeža i o dijelovima rečeničnog ustrojstva nije se pisalo. U nastavku prilažem tablični prikaz vrsta akuzativa u udžbenicima hrvatskog jezika za 2. i 3. razred trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola.

AKUZATIV se naziva padežom objekta odnosno predmeta gl. radnje.	
VRSTA	PRIMJER REČENICE
akuzativ izravnog objekta (akuzativ bez prijedloga)	<i>Mirjana ima visoku <u>temperaturu</u>. Lucija čita <u>roman</u>.</i>
akuzativ neizravnog objekta (akuzativ s prijedlogom)	<i>Učini joj se da je zapela o <u>nešto</u>.</i>
akuzativ besprijedložnog objekta	<i>Pročitaj <u>pjesmu</u> još jednom. Oni su vam oduzeli <u>slobodu</u>.</i>
akuzativ prijedložnog objekta	<i>Učini joj se da je zapela o <u>nešto</u>.</i>

Tablica 9: Vrste akuzativa prema udžbenicima hrvatskog jezika za 2. i 3. razred trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola

6. ZAKLJUČAK

Iako primarno pripada području morfologije, kategorija padeža važno je teorijsko pitanje sintakse – dijela gramatike koji proučava pravila po kojima se riječi slažu u sintagme i rečenice. U ovom je radu bilo riječi o sintaksi akuzativa odnosno o funkciji, značenju i vrstama akuzativa u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika, odabranim znanstvenim člancima i udžbenicima hrvatskoga jezika za osnovne i srednje škole.

U *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića (2007) akuzativ se obrađuje u poglavlju o sintaksi padeža u kojemu se navodi da akuzativ u rečenici najčešće ima značenje granične direktivnosti, a može stajati samostalno ili uz prijedloge. Objasnjene su vrste akuzativa bez prijedloga kao što su to akuzativ izravnoga (direktnoga) objekta, vremenski akuzativ, akuzativ mjere, akuzativ s infinitivom i načinski akuzativ te funkcije i značenja akuzativa s prijedlozima koji su podijeljeni u skupine: akuzativ s prijedlozima *kroz*, *niz* i *uz* s najčešćim značenjima 'prolaska predmeta s jedne strane na drugu stranu drugoga predmeta' te 'usmjerenosti kretanja od gornje/donje strane nekog predmeta prema donjoj/gornjoj strani; akuzativ s prijedlozima *na*, *o*, *po*, *u*, *mimo* i *za* s najčešćim značenjima 'gornje strane predmeta koja je cilj kretanja' te 'mjere vremena', 'predmeta na kojem dolazi do dodira dvaju predmeta', 'razloga kretanja', cilja kretanja i 'kretanja pokraj predmeta označena akuzativom'; akuzativ s prijedlozima *među*, *nad*, *pod* i *pred* s najčešćim značenjima 'prostora ili predmeta koji je okružen drugim predmetima i koji je cilj kretanja', 'mjesta kao cilja kretanja koje se nalazi iznad/ispod/ispred/iza predmeta označena akuzativom'. Drugim riječima, značenja akuzativa s prijedlozima uglavnom su vezana za kretanje ili dostizanje kakvog cilja.

U *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža (1997) akuzativ se obrađuje u poglavlju o deklinaciji u kojem se pristupa deklinaciji imenica te ulozi padeža u rečenici. Autor uvodi značenja akuzativa s prijedlozima *kroz*, *mimo*, *na*, *po* i *za* koja u prethodnoj gramatici nisu bila naznačena, a radi se o značenjima 'prolaženja između različitih objekata', 'načina', 'sličnosti', 'štete/koristi', 'usporedbe' i dr. te o funkciji neizravnog objekta.

U *Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje* S. Težaka i S. Babića (2003) akuzativ se obrađuje u poglavlju o rečenici odnosno o padežima u rečenici. Autori pristupaju akuzativu s obzirom na funkcije koje može imati u rečenici. Tako objašnjavaju da akuzativ bez prijedloga, uz već navedene funkcije u prethodnim gramatikama, može imati funkciju neizravnog objekta i priložne oznake vremena, a akuzativ s prijedlozima funkciju prijedložnog objekta, priložne oznake mjesta, vremena, namjere, uzroka, načina, pogodbe i dopuštanja, atributa te dodatka pridjevu.

U *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i sur. (2005) akuzativ se obrađuje u poglavlju o sintaksi odnosno o objektu i glagolima koji otvaraju mjesto objektu u akuzativu – radi se o glagolima kojima radnja zahvaća i mijenja objekt u akuzativu; glagolima kojima radnja uspostavlja neki odnos prema objektu u akuzativu te glagolima kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose.

U *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* R. Katičića (1986) akuzativu se također pristupa s obzirom na glagole koji otvaraju mjesto izravnom objektu, a radi se o glagolima koji izriču davanje, namjenu, govorenje, zamjerku ili opraštanje, dopuštenje i zabranu, oduzimanje, opažanje i dr. Daju se primjeri rečenica s objektima u akuzativu.

Nakon pregleda značenja, vrsta i funkcija akuzativa u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika, drugi je dio rada posvećen pitanjima vezanim za sintaksu akuzativa u odabranim znanstvenim člancima u kojima se pisalo o vrstama akuzativa o kojima nije bilo riječi u prethodno naznačenim gramatikama ili koje nisu bile u dovoljnoj mjeri razrađene u gramatičkoj literaturi.

Tako P. Šoštarić izdvaja termin *akuzativa unutarnjeg ili tautološkog objekta* odnosno objekta u akuzativu čiji je korijen jednak glagolskom te termin *akuzativne dopune uz tzv. sportske glagole* koje se od akuzativa unutarnjeg objekta razlikuju po tome što uz sportske glagole može stajati više od 3 leksičkih jedinica. Nadalje, zaključujemo da sportski glagoli pokazuju znakove prijelaznosti te da se akuzativne dopune mogu uvrstiti pod izravne objekte. Također, objašnjava se i termin *predikatnog akuzativa* – riječ je o dvama akuzativima uz glagole čiji je smisao potpun samo ako uz njih dolaze oba akuzativa, a jedan od njih moguće je zamijeniti instrumentalom; te termin *dva objekta u akuzativu* od kojih jedan označava osobu, a drugi predmet.

I. Zovko Dinković pristupa problematici određivanja izravnosti/neizravnosti dvaju objekata u akuzativu. Naime, u nekim je gramatikama hrvatskog jezika naznačeno da se uz jedan glagol mogu javljati dva izravna objekta na temelju činjenice da su oba objekta označena akuzativom. S druge strane, autorica zagovara stajalište da u hrvatskom jeziku uz neke gl. mogu stajati dva objekta u akuzativu od kojih jedan uvijek označava osobu, a drugi predmet te da je samo onaj koji označava osobu izravni objekt.

V. Rišner pak progovara o pogrešnoj uporabi besprijedložnog akuzativa na mjestu drugih padeža, G. Blagus Bartolec o odstupanju od

paradigme genitivno-akuzativnog sinkretizma imenica m.r. u jd. za živo kada u rečenicama s imenicama m.r. jd. za neživo na mjesto akuzativa pogrešno dolazi genitiv. Naposljetku, I. Matas Ivanković istražuje problematiku okamenjenog akuzativa mjere koji je izgubio vezu s ostatkom paradigme te se adverbijalizirao.

U trećem je poglavlju dana analiza sintakse akuzativa u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskog jezika.

U udžbenicima hrvatskog jezika za 5. i 6. razred osnovne škole akuzativ se obrađuje u poglavlju o sklonidbi imenica odnosno u poglavlju o objektu. Objasnjavaju se značenja, vrste i služba akuzativa u rečenici. Tako je navedeno da akuzativ najčešće označuje predmet gl. radnje ili pak okolnosti vršenja gl. radnje (mjesto, vrijeme, način, cilj, mjera/količina (vremena)). Naznačuju se sljedeće vrste akuzativa: besprijedložni akuzativ, prijedložni akuzativ, akuzativ izravnog objekta i akuzativ neizravnog objekta. Također, kazuje se da je akuzativ u rečenici dio predikatnog skupa, a u jednom od udžbenika, i dio subjektivnog skupa. Naposljetku, ističe se da izravni objekt može biti u akuzativu bez prijedloga te u slavenskom i partitivnom genitivu koji možemo zamijeniti akuzativom bez ili uz promjenu značenja. Navode se primjeri akuzativa u rečenicama.

U udžbenicima hrvatskog jezika za 2. i 3. razred gimnazije akuzativ se također obrađuje u poglavlju o sklonidbi imenica odnosno u poglavlju o objektu. Objasnjavaju se značenja i vrste akuzativa u rečenici. Kazuje se da akuzativ najčešće ima značenje predmeta gl. radnje. Što se tiče značenja okolnosti vršenja gl. radnje, navodi se samo značenje mjere i značenje vremena. Također, nisu naznačena značenja akuzativa s prijedlozima kao što je to učinjeno u osnovnoškolskim udžbenicima i suvremenim gramatikama hrvatskog jezika. Detaljno su pak objašnjene vrste akuzativa i to

vremenskog akuzativa, akuzativa izravnog objekta, akuzativa neizravnog objekta, akuzativa prijedložnog objekta, akuzativa besprijedložnog objekta te akuzativa unutrašnjeg objekta. Također je naznačeno da slavenski i partitivni genitiv možemo zamijeniti akuzativom. Dani su primjeri rečenica s objektom u akuzativu.

U udžbenicima hrvatskog jezika za 2. i 3. razred trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola akuzativ se isto tako obrađuje u poglavlju o deklinaciji imenica odnosno u poglavlju o objektu. Objasnjavaju se vrste akuzativa: akuzativ izravnog objekta, akuzativ neizravnog objekta, akuzativ besprijedložnog objekta, akuzativ prijedložnog objekta. Naznačuje se da je osnovno značenje akuzativa 'predmet gl. radnje', ali se ne navode značenja okolnosti vršenja gl. radnje. Daju se primjeri rečenica s objektom u akuzativu.

SAŽETAK

Ovaj je rad usmjeren na prikaz sintakse akuzativa u suvremenim gramatikama hrvatskog jezika, odabranim znanstvenim člancima te udžbenicima hrvatskog jezika za osnovnu i srednju školu. Nastoji se dati pregled značenja, vrsta i funkcija akuzativa u rečenici te osvrst na obradu akuzativa u udžbenicima hrvatskog jezika u skladu sa suvremenom jezikoslovnom literaturom.

KLJUČNE RIJEČI

sintaksa / sintaksa padeža / akuzativ / hrvatski jezik

7. POPIS LITERATURE:

- Babić, S. (1967). *Jezik*. Zagreb: Panorama.
- Barić, E. i sur. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Birtić, M. i Brozović-Rončević, D. (ur.) (2010). *Sintaksa padeža*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Blagus Bartolec, G. (2006). Od neživoga do živoga (genitivno-akuzativni sinkretizam u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda koje označuju što neživo). U: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 32. Zagreb*.
- Katičić, R. (1986). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Globus.
- Matas Ivanković, I. (2008). Koliko je akuzativ mjere okamenjen? U: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34. Zagreb*.
- Raguž, D. (1997). *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Rišner, V. (2011). Uporaba akuzativa bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku. U: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 37/1*.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šoštarić, P. (2013). Indoeuropska perspektiva sintakse akuzativa u hrvatskom jeziku. U: *3 rd International Conference for Young Slavists*. Budimpešta. Neobjavljeno.
- Težak, S. i Babić, S. (2003). *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

- Zovko Dinković, I. (2010). Određivanje izravnih objekata u hrvatskome: dva objekta u akuzativu. U: *Sintaksa padeža*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

IZVORI

- Čubrić, M. (2001). Hrvatski jezik 2 – udžbenik za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Školska knjiga.
- Dujmović-Markusi, D. (2004). Fon-fon 3 – udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije. Zagreb: Profil.
- Dujmović-Markusi, D. (2005). Fon-fon 2 – udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije. Zagreb: Profil.
- Kurtak, M. (2001). Hrvatski jezik: udžbenik za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Školska knjiga.
- Lugarić, Z. i Koharović, N. (2000). Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole. Zagreb: Profil.
- Lugarić, Z. i Koharović, N. (2005). Hrvatski jezik 5 – udžbenik hrvatskoga jezika za 5. razred osnovne škole. Zagreb: Profil.
- Matković, M., Cvjetković, V. i Silić, J. (2007). Jezik moj hrvatski 5 – udžbenik za peti razred osnovne škole. Zagreb: Naklada Ljevak.
- *** Nastavni plan i program za osnovnu školu. (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
- *** Nastavni plan i program za gimnazije i strukovne škole. (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

- Paun, M. (2001). Hrvatski jezik 6 – udžbenik za VI. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Paun, M. (2003). Hrvatski jezik 5 – udžbenik za V. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Pranjković, I. (1998). Hrvatski jezik 3 – udžbenik za 3. razred gimnazije. Zagreb: Školska knjiga.
- Rosandić, D. (1998). Hrvatski jezik i književnost 2 – udžbenik za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Školska knjiga.
- Rosandić, D. (2002). Hrvatski jezik i književnost 3 – udžbenik za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Školska knjiga.
- Silić, J. (2001). Hrvatski jezik 2 – udžbenik za 2. razred gimnazije. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S. i Diklić, Z. (1995). Hrvatski jezik: jezik, izražavanje i stvaranje: udžbenik za VI. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S. i Diklić, Z. (2004). Moj hrvatski 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole. Zagreb: Znanje.
- Težak, S. i Kanajet, L. (1998). Moj hrvatski 5 – udžbenik za 5. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S. i Diklić, Z. (1999). Hrvatski jezik: udžbenik za II. razred trogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Znanje.
- Težak, S. i sur. (2005). Hrvatski jezik 6 – udžbenik za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S. i sur. (2006). Hrvatski jezik 5 – udžbenik za peti razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Znika, M. i Vignjević, J. (2001). Hrvatski jezik 3: udžbenik za III. razred gimnazije. Zagreb: Profil.

- Zrinjan, S. (2003). Hrvatski jezik 2 – udžbenik za 2. razred trogodišnje strukovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Zrinjan, S. (2006). Hrvatski jezik 3 – udžbenik za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: ALFA.